

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
KRIMINĀLTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA

**KRIMINĀLPROCESĀ IESAISTĪTIE PIERĀDĪŠANAS SUBJEKTI UN ATTIECĪGO
SUBJEKTU PIERĀDĪŠANAS PROCESUĀLO IESPĒJU SAMĒROJAMĪBA**

MAGISTRA DARBS

Autors: **Dāvis Ulbergs**

Studenta apliecības Nr.: du19007

Darba vadītāja: **Prof., Dr. iur. Kristīne Strada-Rozenberga**

RĪGA 2021

ANOTĀCIJA

Kriminālprocesā pastāv līdztiesības princips, kas liedz kādu nostādīt labvēlīgākā pozīcijā iepretim citiem subjektiem, toties sakarā ar 19.11.2020. Grozījumiem Kriminālprocesa likumā¹ rodas jautājums, vai un kā līdztiesības princips „iedzīvināts” ne tikai iztiesāšanā, bet arī pirmstiesas kriminālprocesā.

Kā pētījuma mērķi autors norāda kriminālprocesuālo pierādīšanas subjektu tiesiskā regulējuma un tā kopsakara ar līdztiesības principa izpēti.

Mērķa sasniegšanai autors izpētīs pierādīšanas subjektu tiesisko regulējumu, veiks līdztiesības principa izpausmju analīzi un aplūkos minētos Kriminālprocesa likuma grozījumus, lai izdarītu secinājumus par to atbilstību vai neatbilstību līdztiesības principam.

Pētījuma rezultātā autors secina, ka pirmstiesas kriminālprocesā līdztiesības princips funkcionē atbilstoši attiecīgās stadijas specifikai, kā arī 19.11.2020. Grozījumi Kriminālprocesa likumā rada līdztiesības principa pārkāpumu.

Atslēgvārdi: Kriminālprocess, pierādīšana, samērojamība, līdztiesība, subjekti.

¹ Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LV likums. Pieņemts 19.11.2020. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/319095-grozijumi-kriminalprocesa-likuma> [aplūkots 02.05.2021.];

ANNOTATION

There is the principle of equality of arms in criminal proceedings, which prevents someone from being placed in a more favorable position *vis-à-vis* other subjects, but the 19.11.2020. Amendments to the Criminal Procedure Law raise the question whether and how the principle of equality is “*implemented*” not only in court proceedings, but also in pre-trial criminal proceedings.

The author points out the research of the legal regulation of the subjects of criminal procedural evidence and its connection with the principle of equality as the goal of the research.

To achieve the goal, the author will study the legal regulation of evidence subjects, analyze the manifestations of the principle of equality of arms and study the above-mentioned amendments to the Criminal Procedure Law in order to draw conclusions about their compliance or non-compliance with the principle of equality of arms.

As a result of the research, the author concludes that in the pre-trial criminal proceedings the principle of equality of arms functions in accordance with the specifics of the respective stage, as well as 19.11.2020. Amendments to the Criminal Procedure Law violate the principle of equality of arms.

Keywords: Criminal proceedings, proof, proportionality, equality of arms, subjects.

SATURA RĀDĪTĀJS

ANOTĀCIJA.....	2
ANNOTATION.....	3
IEVADS	5
1. KRIMINĀLPROCESUĀLĀS PIERĀDĪŠANAS UN PIERĀDĪŠANAS SUBJEKTU IZPRATNE.....	7
1.1. Kriminālprocesuālās pierādīšanas izpratne.....	7
1.2. Pierādīšanas subjektu izpratne	14
1.3. Pierādīšanas subjektu klasifikācija	17
2. PIRMSTIESAS KRIMINĀLPROCESĀ IESAISTĪTIE PIERĀDĪŠANAS SUBJEKTI	22
2.1. Izmeklētājs kā procesa virzītājs	22
2.2. Prokurors kā procesa virzītājs.....	26
2.3. Persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību	28
2.4. Cietušais.....	34
2.5. Aizskartais mantas īpašnieks	36
3. PROCESUĀLĀS LĪDZTIESĪBAS PRINCIPS	40
3.1. Procesuālās līdztiesības princips, tā izpratne, izpausmes pirmstiesas kriminālprocesā..	40
3.2. 19.11.2020. Grozījumi Kriminālprocesa likumā un līdztiesības princips	48
3.3. Līdztiesības princips nacionālajā tiesu praksē un Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksē ..	52
KOPSAVILKUMS.....	57
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS SARAKSTS	60

IEVADS

Kriminālprocesa likums² regulē vienas no visnopietnākajām tiesiskajām attiecībām, kuru gala noregulējums var būtiski ierobežot personas brīvību, proti, krimināltiesiskās attiecības. Bez maz vai jebkuras personas iesaistīšana aktīvā kriminālprocesā, ja vien šāda iesaistīšana nesaistās ar personas profesionālajiem pienākumiem, rada personai zināmus apgrūtinājumus un uzliek pienākumus. Atkarībā no iesaistīto subjektu specifikas, daļai subjektu var tikt uzlikts vai nu pierādīšanas pienākums vai nu var tikt piešķirtas tiesības veikt kriminālprocesuālo pierādīšanu.

Nemot vērā to, ka kriminālprocesā kolidē valsts un sabiedrības intereses, personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību intereses, kā arī, iespējams, citu subjektu, piemēram, cietušā intereses, jānorāda, ka normatīvajam regulējumam jābūt tādām, kas paredz procesuālās iespējas, kuru realizācija noved pie pienācīgas attiecīgā subjekta tiesisko interešu aizsardzības. Pierādīšanas subjektu specifika nosaka to, ka tiem nav piešķirams absolūti identisks tiesību/pienākumu klāsts, kas saistās ar pierādīšanu, toties šo subjektu tiesībām ir jābūt taisnīgi sabalansētām.

19.11.2020. Grozījumi Kriminālprocesa likumā radīja situāciju, kurā aizstāvībai tiek piešķirtas zināmas priekšrocības izvēlēties tiesā nopratināmos lieciniekus, tādējādi aizstāvībai piešķirtas priekšrocības attiecībā pret citiem pierādīšanas subjektiem. Minēto grozījumu kontekstā, izpētāms ir arī jautājums par pierādīšanas subjektu procesuālo stāvokli ne tikai iztiesāšanā, bet arī pirmstiesas kriminālprocesā.

Autora izvirzītais darba mērķis ir izpētīt kriminālprocesuālo pierādīšanas subjektu tiesisko regulējumu un izvērtēt šiem subjektiem piešķirto pierādīšanas iespēju samērojamību. Lai sasniegtu izvirzīto mērķi, autors veiks Kriminālprocesa likumā reglamentēto subjektu procesuālo tiesību analīzi, kā arī vērsīs uzmanību uz šo subjektu procesuālā stāvokļa kopsakaru ar līdztiesības principu.

Pētnieciskajā darbā no pamatavotiem lielākoties tiks izmantots Kriminālprocesa likums, savukārt no palīgavotiem tiks izmantota juridiskā literatūra, tai skaitā, tiesību doktrīna, kā arī tiks izmantota judikatūra, tiesu prakse, tiesību aktu sagatavošanas materiāli u.tml. rakstura dokumenti.

Darbā autors izmantos vēsturisko pētniecības metodi, lai atsevišķos gadījumos vērstu uzmanību uz regulējumu, kāds pastāvēja pirms attiecīgā likuma grozījumiem. Otrkārt, pētnieciskajā darbā autors izmantos analītisko pētniecības metodi, lai veiktu ar pierādīšanu

² Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/107820-kriminalprocesa-likums> [aplūkots 02.05.2021.];

saistītā normatīvā regulējuma analīzi, tiesu prakses analīzi, kā arī paralēli autors pievērsīsies tiesību doktrīnā un juridiskajā literatūrā izteikto atziņu analīzei. Treškārt, autors izmantos sistēmisko pētniecības metodi, lai pētītu pierādīšanas subjektu savstarpējo iedarbību kriminālprocesa sistēmā.

Darbs strukturēts trīs nodaļās, sākotnēji lasītājam radot priekšstatu par kriminālprocesuālo pierādīšanu un tās nozīmi kriminālprocesā, savukārt pēcāk jau pārejot pie pierādīšanas subjektu raksturojuma pirmstiesas kriminālprocesā. Pētnieciskā darba trešajā nodaļā autors pievērsīsies procesuālās līdztiesības principa izpratnei un aprakstīs tā izpausmes kopsakarā ar iepriekš apskatītajiem pierādīšanas subjektiem, kā arī autors pievērsīsies 19.11.2020. Grozījumu Kriminālprocesa likumā apskatam, lai izdarītu secinājumus par to atbilstību vai neatbilstību līdztiesības principam.

1. KRIMINĀLPROCESUĀLĀS PIERĀDĪŠANAS UN PIERĀDĪŠANAS SUBJEKTU IZPRATNE

Autors pētnieciskā darba pirmajā nodaļā sniegs, pirmkārt, ieskatu kriminālprocesuālās pierādīšanas tiesiskajā regulējumā, kā arī tās saturiskajā būtībā un, otrkārt, autors pievērsīsies kriminālprocesuālās pierādīšanas subjektu raksturojumam un klasifikācijai pēc uzliktā pienākuma vai piešķirtajām tiesībām veikt pierādīšanu.

Autora mērķis ir lasītājam radīt teorētisku priekšstatu par vispārējo kriminālprocesuālo pierādīšanas regulējumu, lai pēc iespējas vairāk izgaismotu pētnieciskā darba otrajā un trešajā nodaļā aprakstīto pierādīšanas subjektu procesuālo tiesību samērojamību un kopsakaru ar līdztiesības principu pirmstiesas kriminālprocesā un iztiesāšanā.

1.1. Kriminālprocesuālās pierādīšanas izpratne

Sniedzot nelielu ievirzi kriminālprocesa būtībā, jānorāda, ka Latvijas Republikas Satversmes 92.pantā³ viena no tiesību uz taisnīgu tiesu pamatiezīmēm ir, ka ikviens ir uzskatāms par nevainīgu, iekams viņa vaina nav atzīta saskaņā ar likumu. Jāatzīmē gan, ka minētais pants ir diezgan skops un neprecīzē procesu, kura ietvaros pastāv šis nevainīguma pieņēmums, toties tiesību doktrīnā norādīts „Komentējamā pantā tiesības uz taisnīgu tiesu ir formulētas visai lakoniski. Īpaši atrunāts vien no tiesībām uz taisnīgu tiesu izrietošais krimināltiesiska rakstura procesa pamatprincips – nevainīguma prezumpcija (92.panta otrais teikums) un tiesības uz advokāta palīdzību (92.panta ceturtais teikums)”⁴.

Šeit gan jāatzīmē, ka nevainīguma prezumpciju vienā un tajā pašā laikā bauda principā jebkura persona, kuras vaina nav pierādīta likumā noteiktajā kārtībā, toties no nevainīguma prezumpcijas izrietošās procesuālās garantijas nav attiecināmas uz jebkuru personu krimināltiesiska rakstura attiecībās. Minēto apliecina tas, ka, piemēram, vainu, kas uzskatāma par konkrētās personas subjektīvo attieksmi pret viņas rīcības izpausmi ārējā pasaulē⁵, nevar piedēvēt personai, kas konkrētā kriminālprocesa ietvaros netiek saukta pie kriminālatbildības, jo tā nav

³ Latvijas Republikas Satversme: LV likums. Pieņemts 15.02.1922. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/57980-latvijas-republikas-satversme> [aplūkots 02.05.2021.].

⁴ Briede J., Danovskis E., Bitāns A. Komentārs Latvijas Republikas Satversmes 92.pantam. Grām.:Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēku pamattiesības. Sagatavojis autoru kolektīvs Prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 125.lpp;

⁵ U.Krastiņš. Komentārs Krimināllikuma 8.pantam. Grām.: Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I-VIII¹ nodaļa). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015, 56.lpp;

veikusi kriminālsodāmu rīcību, piemēram, liecinieks, cietušais. Jānorāda, ka nevainīguma prezumpcijas pasīvās izpausmes saglabājas jebkurai personai, piemēram, nevienam nav pienākums sevi apsūdzēt⁶, savukārt papildus procesuālās garantijas rodas, ja par kādu personu izsaka pieņēmumu vai apgalvojumu, ka tā izdarījusi noziedzīgu nodarījumu. Autors gan atzīmē, ka ne vienmēr visas izmeklēšanas iestādes vai prokuratūras darbības būs vērstas uz vainas, kā tādas, konstatēšanu, jo var būt runa, piemēram, par mantas īpašo konfiskāciju, ko reglamentē gan Kriminālprocesa likuma 59.nodaļa, gan Krimināllikuma⁷ VIII² nodaļa.

Kriminālprocesa likuma 123.pants, kā pierādīšanas legāldefinīcija⁸, nosaka, ka pierādīšana ir kriminālprocesā iesaistītās personas darbība, kas izpaužas kā pierādīšanas priekšmetā ietilpstošo faktu esamības vai neesamības pamatošana, izmantojot pierādījumus. Komentējot attiecīgo pantu, tiesību doktrīnā atzīts „Pierādīšanas izpratnes skaidrojumā komentējamā pantā iekļauti trīs svarīgi vienlaikus konstatējami aspekti: 1) personas, kuras veic šo darbību, 2) pašas darbības saturs un 3) tajā izmantojamie tiesiskie līdzekļi”⁹.

Pierādīšanā iesaistītajiem subjektiem autors pievērsīsies šīs nodaļas otrajā apakšnodaļā, savukārt, raksturojot pašas pierādīšanas, kā darbības, saturu Kriminālprocesa likuma 124.panta pirmās četras daļas faktiski apraksta tos apstākļus (faktus), kas ir pierādāmi kriminālprocesa gaitā, savukārt minētā panta pēdējās trīs daļās iekļauts pierādīšanas standarts, kā arī norāde par to, ka nav nepieciešams pierādīt konkrēti no kura noziedzīga nodarījuma iegūti līdzekļi noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanā.

Autors pievienojas dr.iur. Kristīnes Stradas-Rozenbergas izteiktajam viedoklim par Kriminālprocesa likumā lietoto pierādīšanas priekšmeta ietilpstošo faktu formulējumu¹⁰, izmantojot „*piepildāmus*” jēdzienus, jo šāda formulējuma iekļaušana ļauj tiesību piemērotājam visai fleksibli manevrēt ieprēt situācijai, ja šajā pantā būtu iekļauts konkrēts pierādāmo apstākļu (faktu) uzskaitījums. Līdz ar to esošais regulējums tiesību piemērotājam ļauj izvēlēties un pamatot, vai, piemēram, konkrēts apstāklis (fakts) ir atzīstams par tādu, kuram ir nozīme

⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 08.02.1996. spriedums lietā *John Murray v. United Kingdom*, iesniegums Nr.18731/91, 45.punkts. Pieejams:

<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22john%20murray%22%2C%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22:%5B%22001-57980%22%5D%7D> [aplūkots 02.05.2021.].

⁷ Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/88966-kriminallikums> [aplūkots 02.05.2021.].

⁸ Neimanis J. Ievads tiesībās. Rīga: zv.adv. J.Neimanis, 2004, 54.lpp;

⁹ Strada-Rozenberga K. Komentārs Kriminālprocesa likuma 123.pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Zinātniska monogrāfija prof.Kristīnes Stradas-Rozenbergas zinātniskajā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 413.lpp;

¹⁰ Strada-Rozenberga K. Pierādīšanas standarts un priekšmets. Jurista vārds, 2021, Nr.2 (1164). Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/278036-pieradisanas-standarts-un-prieksmets/> [aplūkots 02.05.2021.].

izskatāmo krimināltiesisko attiecību taisnīgā noregulējumā. „Piepildāmu” jēdzienu iekļaušana tiesiskajā regulējumā ļauj izvairīties no situācijas, kura varētu rasties, ja kāds apstāklis konkrētā kriminālprocesā faktiski būtu atzīstams par tādu, kuram ir nozīme taisnīgā krimināltiesisko attiecību noregulējumā, bet kazuistiskajā uzskaitījumā tas nebūtu iekļauts.

No jau apskatītās legāļdefinīcijas secināms, ka pierādīšana tiek veikta, lai pamatotu kādu apstākli (faktu), kas ietilps pierādīšanas priekšmetā, savukārt, skaidrojot pierādīšanas priekšmetu, Kriminālprocesa likuma 124.panta pirmā daļa nosaka, ka tas ir visu kriminālprocesa gaitā pierādāmo apstākļu kopums un ar tiem saistītie fakti un palīgfakti. Redzams, ka ir tāds apstākļu (faktu) kopums, kas ir jāpierāda un ar šo kopumu saistītie fakti un palīgfakti. Kā jau iepriekš norādīts, šajā pantā nav konkrēti uzskaitīti tie apstākļi (fakti), kas jāpierāda, bet gan sniegts, pēc autora domām, svarīgākais pierādāmo apstākļu (faktu) kopums, tas ir, noziedzīga nodarījuma sastāva esamība vai neesamība un papildus norādīts, ka pierādāmi citi apstākļi, kuriem nozīme konkrēto krimināltiesisko attiecību noregulējumā. Papildinot jau apskatīto „piepildāmo” jēdzienu iekļaušanu tiesiskajā regulējumā, jānorāda, ka lielā mērā katrs kriminālprocess ir atšķirīgs un tādēļ katrā kriminālprocesā varbūt dažādi apstākļi (fakti), kas jāpierāda, tātad atšķirsies pierādīšanas priekšmeta saturs¹¹. Pierādāmajiem apstākļiem autors nedaudz pievērsīsies turpmākajās nodaļās, toties pētnieciskā darba izstrādē autors saistīto faktu un palīgfaktu būtību neanalizēs.

Pievēršoties Kriminālprocesa likuma 124.panta piektajai un sestajai daļai jāatzīmē, ka šīs daļas nosaka tā saukto pierādīšanas standartu¹², ar ko saprot līmeni, pakāpi, kādā jāpierāda pierādīšanas priekšmetā ietilpstošie apstākļi. No minēto daļu salīdzināšanas uzreiz redzams, ka tajās ir ietverti divi dažādi pierādīšanas līmeņi, pirmkārt, pierādīšanas līmenis „ārpus saprātīgām šaubām” un, otrkārt, pierādīšanas līmenis „iespējamības pārsvars”. Autors pētnieciskā darba kontekstā pievērsīsies minēto pierādīšanas līmeņu nelielai analīzei, lai tā turpmākā darba gaitā lasītājam sniegtu priekšstatu par Latvijas Republikas kriminālprocesuālā regulējuma attīstību pierādīšanas standarta jautājumā.

Pierādīšanas līmenis „ārpus saprātīgām šaubām” nenoliedzami saistīts ar nevainīguma prezumpciju, kas reglamentēta Kriminālprocesa likuma 19.pantā, kurā, citu starpā, norādīts, ka personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, nav jāpierāda savs nevainīgums un visas saprātīgas šaubas par vainu, kuras nav iespējams novērst, jāvērtē par labu attiecīgajai personai. Minētā iztīrījuma kontekstā, autors arī vērs uzmanību uz 18.gadsmīta Lielbritānijas jurista un tiesneša

¹¹ Liede A. Latvijas PSR Kriminālprocesa kodeksa komentāri. Rīga: Avots, 1986, 71.lpp;

¹² Strada-Rozenberga K. Komentārs Kriminālprocesa likuma 124.pantam. 2019, 418.lpp;

Sir. William Blackstone teikto „Labāk, ka aizbēg desmit vainīgie, nekā cieš viens nevainīgais”¹³. Līdz ar to atzīstams, ka nevainīguma prezumpcija un ar to saistītais pierādīšanas standarts „ārpus saprātīgām šaubām” pamatā ir stūrakmens katrā kriminālprocesā, toties Kriminālprocesa likums noteiktos gadījumos pieļauj atkāpes no šī pierādīšanas standarta.

Pievēršoties „iespējamības pārsvara” pierādīšanas līmenim, no normas gramatiskā formulējuma redzams, ka šis pierādīšanas līmenis sastopams gan kriminālprocesos, gan arī procesā par noziedzīgi iegūtu mantu (Kriminālprocesa likuma 59.nodaļa) un „iespējamības pārsvars” attiecināms tikai un vienīgi uz tādiem pierādīšanas priekšmetā ietilpstošajiem apstākļiem (faktiem), kas saistās ar mantas noziedzīgo izcelsmi. Šis pierādīšanas standarts tika sākotnēji ieviests ar 22.06.2017. Grozījumiem Kriminālprocesa likumā¹⁴ sakarā ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 3. aprīļa Direktīvu 2014/42/ES *par nozieguma rīku un noziedzīgi iegūtu līdzekļu iesaldēšanu un konfiskāciju Eiropas Savienībā*¹⁵, Finanšu darījumu darba grupas rekomendācijām un citiem apsvērumiem¹⁶. Ieviešot „iespējamības pārsvara” pierādīšanas standartu, Latvijas Republikas likumdevējs, acīmredzot, ir vadījies no minētās direktīvas preambulas 21.punktā ietvertā piemēra, proti, „Dalībvalstis var paredzēt, ka, piemēram, varētu būt pietiekami, ja tiesa izvērtējot iespējamību, uzskata vai pamatoti pieņem, ka ir daudz lielākas iespējas, ka attiecīgais īpašums ir drīzāk gūts no noziedzīgas darbības nekā no citam darbībām”.

Savukārt ar 21.11.2019. Grozījumiem Kriminālprocesa likumā¹⁷ Kriminālprocesa likuma 124.panta sestā daļa tika grozīta, nosakot pierādīšanas līmeņa „iespējamības pārsvars” piemērošanu procesā par noziedzīgi iegūtu mantu un kriminālprocesā. Minēto grozījumu anotācijā norādīts „KPL 124.panta sestajā daļā ir nepieciešams skaidri noteikt, ka zemāks pierādīšanas standarts attiecībā uz mantas izcelsmes pierādīšanu ir piemērojams gan kriminālprocesā, kura ietvaros persona tiek saukta pie kriminālatbildības, gan arī procesā par

¹³ Blackstone W. Commentaries of the Laws of England. In four books. Philadelphia: J. B. Lippincott Company, 1892. Pieejams: https://oll-resources.s3.us-east-2.amazonaws.com/oll3/store/titles/2142/Blackstone_1387-02_EBk_v6.0.pdf [aplūkots 02.05.2021.].

¹⁴ Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LV likums. Pieņemts 22.06.2017. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/292018-grozijumi-kriminalprocesa-likuma> [aplūkots 02.05.2021.].

¹⁵ Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 3. aprīļa Direktīvas 2014/42/ES par nozieguma rīku un noziedzīgi iegūtu līdzekļu iesaldēšanu un konfiskāciju Eiropas Savienībā: ES direktīva. Pieņemta 03.04.2014. Pieejama: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A32014L0042> [aplūkots 02.05.2021.].

¹⁶ Likumprojekta Nr.630/Lp12 „Grozījumi Kriminālprocesa likumā” anotācija. Pieejama: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/AB2871419A747C7FC2258011002DD2FA?OpenDocument> [aplūkots 02.05.2021.].

¹⁷ Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LV likums. Pieņemts 21.11.2019. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/311271-grozijumi-kriminalprocesa-likuma> [aplūkots 02.05.2021.].

mantas atzīšanu par noziedzīgi iegūtu. Turklāt ir jāievēro, ka zemāks pierādīšanas standarts attiecībā uz mantas izcelsmes pierādīšanu ir piemērojams ne vien gadījumos, kad nodarījums kvalificēts, saskaņā ar KL 195.pantu, bet arī, kvalificējot izdarīto, saskaņā ar citiem Krimināllikuma pantiem, proti, paplašinot normas darbības tvērumu”¹⁸. Samērā garais izvilks no likumprojekta anotācijas gan nepieciešams, lai lasītājam radītu priekšstatu par „iespējamības pārsvara” attiecināšanas iespēju uz teorētiski jebkuru kriminālprocesu, kurā runa ir par mantas noziedzīgo izcelsmi.

Autors gan visai skeptiski raugās uz šāda gramatiskā formulējuma izvēli, neiekļaujot papildus skaidrojumus, jo *prima facie* rodas priekšstats, ka samazinātais pierādīšanas standarts paplašināti tiek attiecināts uz jebkuru kriminālprocesu, kurā varētu būt runa par mantas likumīgo izcelsmi. Šo priekšstatu pamato pirmīt izceltais izvilks no attiecīgo grozījumu likumprojekta anotācijas, kā arī šajā pašā anotācijā norādīts, ka „Zemāks pierādīšanas (pierādījumu) standarts attiecībā uz mantas izcelsmes (legalitātes) pierādīšanu, vērtējot noziedzīgā nodarījuma sastāva elementus (pazīmes), ir pieļaujams un leģitīms risinājums, jo attiecībā uz pārējām noziedzīgā nodarījuma sastāva elementiem (pazīmēm) vēl joprojām saglabājas KPL 124.panta piektajā daļā ietvertais pierādīšanas standarts "ārpus saprātīgām šaubām", tādējādi nepārkāpjot nevainīguma prezumpcijas principu”. Tātad secināms, ka attiecībā uz kādu noziedzīgā nodarījuma sastāva elementiem tiek piemērots zemāks pierādīšanas standarts.

„Par noziedzīga nodarījuma sastāva papildpazīmēm uzskatāmas tās, kuras likumdevējs ietvēris atsevišķu noziedzīgu nodarījumu sastāvos kopā ar nodarījuma sastāva pamatpazīmēm. Šādas pazīmes, piemēram, ir nodarījuma izdarīšanas laiks, vieta, veids vai kādi citi apstākļi, nodarījuma priekšmets”¹⁹, savukārt „Noziedzīga nodarījuma priekšmets ir tādu nodarījumu nepieciešama pazīme, kuru izdarīšana nav iespējama, tieši neiedarbojoties uz kādu materiālu lietu”²⁰. Līdz ar to rodas jautājums, ja attiecīgā anotācija atzīst zemāka pierādīšanas standarta pastāvēšanu attiecībā uz kādu noziedzīga nodarījuma sastāva elementiem, tad, vai var rasties situācija, kurā, piemēram, zādzības gadījumā personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, ir jāveic pierādīšana, ja zādzības priekšmeta izcelsme, visticamāk, ir noziedzīga. Tiesību teorijā ir izteikts viedoklis, ka šis samazinātais pierādīšanas standarts attiecināms, inkriminējot personai

¹⁸ Likumprojekta Nr.315/Lp13 „Grozījumi Kriminālprocesa likumā” anotācija. Pieejama: <http://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/975546D70032A290C22583FB00490334?OpenDocument#a> [aplūkota 02.05.2021.].

¹⁹ U.Krastiņš, V.Liholaja, A.Niedre „Krimināltiesības. Vispārīgā daļā. Trešais papildinātais izdevums”. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 78.lpp;

²⁰ Ibid.;

Krimināllikuma 195.pantā vai 314.pantā paredzētos noziedzīgos nodarījumus, kā arī tad, kad runa ir par prezumēto noziedzīgi iegūto mantu²¹.

Atvirzoties no dažādajiem pierādīšanas standartiem, autors vērs uzmanību uz Kriminālprocesa likuma 124.panta septīto daļu. Dr. iur. Andrejs Judins, īsumā demonstrējot šīs normas praktisko nozīmi, norādīja: „Ja cilvēks izdarījis vairākus noziegumus, piemēram, nodarbojies ar narkotiku tirdzniecību, ir vairākas epizodes, nav jāpierāda, ka 100 000 eiro ir no viena, bet 10 000 eiro – no cita noziedzīga darījuma. Ja saprotam, ka nauda ir iegūta noziedzīgā ceļā, tad nav jāidentificē katra konkrēta naudas summa ar katru konkrētu noziedzīgu nodarījumu. Tā ir būtība”²². Šāds piemērs visai labi ilustrē šīs normas mērķi, kas arī minēts jau apskatītajā likumprojekta Nr.315/Lp13 „Grozījumi Kriminālprocesa likumā” anotācijā. Spēkā esošajā Kriminālprocesa likuma redakcijā gan šī panta daļa ir nedaudz izgrozīta, bet tās būtība paliek nemainīga.

Autors atgriežas pie Kriminālprocesa likuma 123.pantā minēto atlikušo pierādīšanas pazīmju raksturojuma. Papildinot apskatīto tiesību doktrīnas komentāru šim pantam, autors arī vērs uzmanību uz apstākli, ka iztīrātājā legāļdefinīcijā, jo sevišķu uzmanību izpelnās vārds „*pamatošana*”, kas nozīmē, ka jebkurā gadījumā, neatkarīgi no līmeņa, kādā jābūt pierādītiem pierādīšanas priekšmetā ietilpstošajiem apstākļiem (faktiem) ir nepieciešams „Iekļaut spriedumu, domu kopumā faktus, cēloņus, loģiskus slēdzienus u.tml., kas pierāda (kā) patiesumu, nepieciešamību”²³. Līdz ar to par pierādīšanu nevar uzskatīt mehānisku iegūto pierādījumu prezentēšanu, neiekļaujot cēloņus, loģiskus slēdzienus u.tml. aspektus jebšu par pierādīšanu nevar uzskatīt tādu darbību, kas nepamato pierādīšanas priekšmetā ietilpstošo apstākļu (faktu) esamību vai neesamību. Nošķirot izzināšanu no pierādīšanas, kriminālprocesā ar izzināšanu saprot, īsāk sakot, ziņu iegūšanu, toties ar pierādīšanu saprot Kriminālprocesa likumā noteiktā kārtībā veiktu procesa dalībnieku darbību, kas izpaužas kā apgalvojuma par kādu krimināllietā

²¹ Strada-Rozenberga K. Vispārīgs ieskats jautājumos, ko rada 21.11.2019. grozījumi Kriminālprocesa likumā. Grām.: Latvijas Universitātes 78.starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums „Starptautisko un Eiropas Savienības tiesību piemērošana nacionālajās tiesās”. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2020, 200.lpp. Pieejams: https://www.apgads.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Juridiskas-konferences/JUZK-78-2020/juzk.78-Book.pdf [aplūkots 02.05.2021.].

²² Helmane I. KPL grozījumus par noziedzīgā ceļā iegūtu mantu vedīs Juridiskā komisija. Pieejams: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/303946-kpl-grozijumus-par-noziedziga-cela-iegutu-mantu-vetis-juridiska-komisija-2019> [aplūkots 02.05.2021.].

²³ Interneta vārdnīca „Tezaurs”. Pieejams: <https://tezaurs.lv/pamatot:1> [aplūkots 02.05.2021.].

noskaidrojama apstākļa paziņošana attiecīgajam adresātam un šī apgalvojuma pamatošana, lai pārliecinātu adresātu par šī apgalvojuma patiesumu²⁴.

No paša Kriminālprocesa likuma 124.panta panta gramatiskā formulējuma un no jau apskatītās panta komentāra redzams, ka pierādīšana tiek veikta, izmantojot pierādījumus. Kriminālprocesa likuma 127.pirmajā daļā norādīts, ka kriminālprocesā pierādījumi ir jebkuras ziņas, kas likumā paredzētajā kārtībā iegūtas un noteiktā procesuālajā formā nostiprinātas, turklāt minētajām ziņām jāattiecas uz apstākļiem (faktiem), kas saistīti ar konkrētā kriminālprocesa pierādīšanas priekšmetu. Analizējot, piemēram, Kriminālprocesa likuma 131.pantu, redzams, ka pierādījums ir ziņas par apstākļiem (faktiem), ko savā liecībā sniedz attiecīgā persona. Tātad, ar pierādījumu saprot ziņas par apstākļiem (faktiem), savukārt, atbilstoši pierādījuma legāļdefinīcijai redzams, ka šī ziņa par apstākli (faktu) savu procesuālo nozīmi iegūst tikai tad, ja tā ir iegūta likumā paredzētajā kārtībā un nostiprināta noteiktā procesuālajā formā. Tādējādi Kriminālprocesa likuma 127.pantā ietvertais pierādījuma jēdziens saistīts gan ar tā saturu, gan ar iegūšanas veidu un procesuālo nostiprinājumu²⁵. Secināms, ka ziņas par apstākļiem (faktiem) izmantojamās pierādīšanā, ja tās, pirmkārt, iegūtas likumā noteiktajā kārtībā un, otrkārt, ir noteiktā procesuālā formā nostiprinātas, toties šajā kontekstā jāatzīmē, ka pierādījumu pieļaujamības regulējums Kriminālprocesa likumā ļauj izmantot pierādīšanā ziņas par apstākļiem (faktiem), ja tās iegūtas pieļaujot nebūtiskus procesuālus pārkāpumus, toties pierādījumu pieļaujamības pants, tas ir, Kriminālprocesa likuma 130.pants pamatā reglamentē procesuālus pārkāpumu ziņu par apstākļiem (faktiem) iegūšanas procesā, nevis nepareiza procesuāla nostiprinājuma sekas.

Papildinot iepriekš minēto, Kriminālprocesa likums reglamentē trīs pierādījumu pazīmes, tas ir, pierādījumu attiecināmība, pieļaujamība un ticamība. Minētās pazīmes raksturo ziņu par apstākli (faktu) saturu un procesuālo iegūšanu, nostiprināšanu, tātad tās ir īpašības, kurām ir jāpiemīt pierādīšanā izmantojamam pierādījumam.

Apkopojot šajā apakšnodaļā iztīrāto kriminālprocesuālās pierādīšanas, kā darbības, un ar to saistīto jautājumu būtību, pagaidām nepievēršoties pierādīšanas subjektu regulējumam, autors norāda, ka pierādīšana izpaužas kā pamatošana, proti, kādu noteiktu apstākli (faktu) esamību vai neesamību apstiprina vai noliedz, izmantojot juridisko saprātu, izanalizējot, izdarot loģiskus un pamatotus secinājumus, pielietojot tās ziņas par apstākļiem (faktiem), kas ir iekļautas kāda

²⁴ Meikališa Ā., Strada K. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. 2. labotais un papildinātais izdevums. Rīga: RaKa, 2000, 195.lpp;

²⁵ Strada-Rozenberga K. Komentārs Administratīvās atbildības likuma 90.pantam. Grām.: Administratīvo pārkāpumu tiesības. Administratīvās atbildības likuma skaidrojumi. Sagatavojis autoru kolektīvs E.Danovska un G.Kūtra zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2020, 322.lpp;

konkrēta pierādījuma saturā. Minētā pamatošana ir jāveic jebkurā gadījumā neatkarīgi no konkrētajā jautājumā piemērojamā pierādīšanas standarta. Kriminālprocesa likums pamatā paredz pierādīšanas standartu „ārpus saprātīgām šaubām”, toties izņēmuma gadījumā pierādīšanas standarts „iespējamības pārsvars” tiek piemērots jautājumā par mantas noziedzīgo izcelsmi. Citos likumos, piemēram, Administratīvās atbildības likumā²⁶ pierādījums tiek nošķirts no pierādīšanas līdzekļa, toties Kriminālprocesa likums neparedz tādu terminu kā pierādīšanas līdzeklis.

1.2. Pierādīšanas subjektu izpratne

Kriminālprocesuālās pierādīšanas subjektu tiesiskā reglamentācija iekļauta Kriminālprocesa likuma 126.pantā. Minētais pants ne tikai apraksta attiecīgos pierādīšanas subjektus, bet arī nosaka pierādīšanas pienākuma esību zināmos gadījumos. Lai konstatētu, ka kāda kriminālprocesā iesaistītā persona ir uzskatāma par pierādīšanas subjektu nepieciešams izsecināt, vai šai personai ir uzlikts pienākums vai piešķirtas tiesības veikt pierādīšanu. Arī juridiskajā literatūrā atzīts, ka „vairāk vai mazāk vienprātīgi par pierādīšanas subjektiem tiek atzīti procesa virzītāji, kuriem ir uzlikts pierādīšanas pienākums [...], kā arī aktīvie procesa dalībnieki, kuriem atkarībā no apstākļiem ir vai nu pienākums, vai tiesības piedalīties pierādīšanā”²⁷.

Iepazīstoties ar panta struktūru, jau uzreiz redzams, ka panta otrajā daļā noteikts, ka pierādīšanas pienākums pirmstiesas kriminālprocesā ir procesa virzītājam, savukārt tiesā pierādīšanas pienākums ir apsūdzības uzturētājam. Šāds pienākums izriet gan no jau apskatītās nevainīguma prezumpcijas, proti, personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, nav jāpierāda savs nevainīgums, gan no kriminālprocesa pamatprincipa „*Procesuālo funkciju nodalīšana*”. Skatot šos abus kriminālprocesa principus kopsakarā, jāsecina, ka šāda pamata pieņēmuma²⁸ esība ir priekšnoteikums valsts varai realizēt apsūdzības funkciju.

Valsts amatpersonu pienākumu ne tikai veikt pierādīšanu, bet arī kopumā virzīt kriminālprocesu uz taisnīgu krimināltiesisko attiecību noregulējumu, nosaka Kriminālprocesa likuma 6.panta un 7.panta pamatprincipi „*Kriminālprocesa obligātums*” un „*Apsūdzība kriminālprocesā*”. Pirmais no šiem principiem faktiski nosaka attiecīgajai amatpersonai pienākumu uzsākt kriminālprocesu un novest to līdz taisnīgam krimināltiesisko attiecību

²⁶ Administratīvās atbildības likums: LV likums. Pieņemts 25.10.2018. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/303007-administrativas-atbildibas-likums> [aplūkots 02.05.2021.].

²⁷ Meikališa Ā., Strada K, 2000, 201.- 202.lpp;

²⁸ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Taisnīgums kriminālprocesā. Jurista vārds, 2011, Nr.48 (695). Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/240165-taisnigums-kriminalprocesa/> [aplūkots 02.05.2021.].

noregulējumam, savukārt otrais priekšplānā izvirza sabiedrības interešu aizsardzību kā kriminālprocesa galveno mērķi, protams, ja pašā likumā nav noteikts savādāk.

Izstrādājot pierādīšanas subjektu legāļdefinīciju, tika ņemts vērā, ka par kriminālprocesuālās pierādīšanas subjektiem atzīstami tikai tādi kriminālprocesa dalībnieki, kuri veic pierādīšanu, proti, izmanto pierādījumus, lai pamatotu pierādīšanas priekšmetā ietilpstošo apstākļu (faktu) esamību vai neesamību²⁹. Līdz ar to nepieciešams uzsvērt, ka ne visas Kriminālprocesa likuma pirmās sadaļas 3.nodaļā uzskaitītās amatpersonas, kuras veic kriminālprocesu, arī veic pierādīšanu. Atbilstoši jau apskatītajam tiesiskajam regulējumam jānorāda, ka procesa virzītājs pirmstiesas kriminālprocesā un apsūdzības uzturētājs tiesā ir tās amatpersonas, kuras apsūdzības funkcijas realizācijai veic pierādīšanu. Turklāt jāatceras, ka ne katra šo amatpersonu darbība ir uzskatāma par pierādīšanu Kriminālprocesa likuma izpratnē, jo, piemēram, Kriminālprocesa likuma 29.pants, nosakot izmeklētāja kā procesa virzītāja pienākumus un tiesības, tā pirmās daļas 2.punktā uzliek attiecīgajam izmeklētājam par pienākumu iegūt pierādījums, kas nav uzskatāma par pierādīšanu, precīzāk, pamatošanu.

Paturpinot iesākto par amatpersonām, kas veic pierādīšanu, redzams, ka pirmstiesas kriminālprocesā pierādīšanas pienākums ir procesa virzītājam, toties papildus jānorāda, ka pirmstiesas kriminālprocess sastāv no izmeklēšanas un kriminālvajāšanas, protams, ja attiecīgais kriminālprocess nav noslēdzies izmeklēšanas posmā. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 27.panta otro daļu, izmeklēšanā procesa virzītājs ir izmeklētājs, bet izņēmuma gadījumos prokurors, toties kriminālvajāšanā prokurors ir uzskatāms par procesa virzītāju. Šo pietiekoši vienkāršo tēzi autors papildus apskatīs pētnieciskā darba otrajā nodaļā, jo taisnīgs krimināltiesisko attiecību noregulējums bieži vien tiek panākts pirmstiesas kriminālprocesā, piemēram, personu nosacīti atbrīvojot no kriminālatbildības. Arī šādā gadījumā, autoraprāt, pierādīšanas jautājums neatkrīt, jo Kriminālprocesa likuma 415.pantā noteikti priekšnoteikumi personas nosacītai atbrīvošanai no kriminālatbildības un, lai piemērotu nosacītu atbrīvošanu no kriminālatbildības, šiem priekšnoteikumiem ir jābūt pierādītiem, jo pretējā gadījumā veidotos situācija, kurā, vienkārši izsakoties, persona būtu nepamatoti (nepierādīti) nosacīti atbrīvota no kriminālatbildības. Šī piemēra kontekstā jānorāda, ka ar pierādīšanas pienākumu saprot gan zināmu pierādīšanas priekšmetā ietilpstošu apstākļu (faktu) pamatošanas pienākumu, lai nodrošinātu apstiprinājumu šo faktu esamībai vai neesamībai, kas nepieciešams nolēmuma

²⁹ Strada-Rozenberga K. Ar netradicionālu skatu uz pierādīšanas teoriju kriminālprocesā. Jurista vārds, 2002, Nr.8 (241). Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/61429-ar-netradicionalu-skatu-uz-pieradisanas-teoriju-kriminalprocesa/aplūkots-02.05.2021.>;

pieņemšanai (*onus probandi* – pierādīšanas nasta), kā arī ar pierādīšanu var saprast nolēmumu (parasti „galīgo” nolēmumu) pamatošanas pienākumu³⁰. Autors darbā, analizējot pierādīšanas jautājumus, lielākoties pievērsīsies pierādīšanas pienākuma, kā *onus probandi*, izpratnei, toties autors uzskata, ka attiecībā uz kriminālprocesā iesaistīto subjektu nolēmumiem, jo sevišķi galīgajiem nolēmumiem, jebkurā gadījumā attiecināms tikko apskatītais nolēmumu pamatošanas pienākums.

No jau iztīrītā regulējuma atkārtoti jāmin, ka pierādīšanas pienākums tiesā ir apsūdzības uzturētājam. Uzreiz redzams, ka procesa virzītājs tiesā neveic pierādīšanu. Sagatavojot krimināllietu iztiesāšanai, tiesnesis ir procesa virzītājs, toties jau izskatot krimināllietu, attiecīgā tiesa ir procesa virzītājs. Tiesā apsūdzības pierādīšanas pienākums vairāk nav procesa virzītājam, bet gan apsūdzības uzturētājam. Jau no Kriminālprocesa likuma 506.panta redzams, ka tieši prokurors (apsūdzības uzturētājs) ir tas, kas apsūdzības runā motivē savu viedokli par apsūdzētā vainu, piemērojamo sodu un tā mēru. Tātad tieši apsūdzības uzturētājs ir tā persona, kas cenšas pierādīt attiecīgajā pierādīšanas priekšmetā ietilpstošos apstākļus (faktus), savukārt tiesai, kā procesa virzītājam, Kriminālprocesa likuma 48.pants piešķir ekskluzīvas tiesības spriest tiesu, piemēram, taisot notiesājošu spriedumu, ja apsūdzētā vaina ir pierādīta.

Tiesas lomu kriminālprocesā vispārēji nosaka kriminālprocesa pamatprincips „*Tiesas spriešana*”, kurā norādīts, ka, spriežot tiesu, tieši tiesa izskata un lemj pret personu celtās apsūdzības pamatotību. Atkārtoti jāuzsver, ka tiesa pati neveic pierādīšanu apsūdzības uzturētāja vietā, jo pretējā gadījumā no apsūdzības uzturētāja nebūtu nekādas jēgas. Minēto apliecina apskatītais procesuālo funkciju nodalīšanas pamatprincips, kas nodala apsūdzības funkciju no tiesas spriešanas funkcijas.

Autors līdz šim lielākoties pievērsīsies procesa virzītāja pirmstiesas kriminālprocesā un apsūdzības uzturētāja pierādīšanas pienākuma aprakstam, toties no procesuālās līdztiesības principa izriet, ka iesaistīto personu tiesības un pienākumi ir adekvāti sabalansēti, tādējādi, ja amatpersonai, kas veic pierādīšanu ir uzlikts pienākums veikt šo kriminālprocesuālo pierādīšanu, tad arī secīgi personai, pret kuru tiek veikta šī pierādīšana būtu jābūt adekvātām tiesībām savas pozīcijas pierādīšanai. Pētnieciskajā darbā autors lielākoties pievērsīsies Kriminālprocesa likuma 59.panta otrajā daļā minēto personu un to aizstāvju procesuālajām tiesībām un citu procesa dalībnieku procesuālajām tiesībām.

³⁰ Strada-Rozenberga K. Komentārs Kriminālprocesa likuma 126.pantam, 2019, 425.lpp;

Bez amatpersonām, kurām ir pienākums veikt pierādīšanu un personām, kurām ir tiesības uz aizstāvību kriminālprocesā, nereti ir iesaistītas vēl citas personas, kas nerealizē nedz apsūdzības funkciju, nedz aizstāvības funkciju. Ar kriminālprocesuālo pierādīšanu saistīts cietušais un aizskartais mantas īpašnieks. Cietušā daļība kriminālprocesā saistīta ar taisnīgu krimināltiesisko attiecību noregulējumu, jo šī subjekta iesaiste kriminālprocesā noris sakarā ar tam nodarīto morālo aizskārumu, fiziskajām ciešanām un/vai mantisko kaitējumu. Toties aizskartā mantas īpašnieka daļība kriminālprocesā saistās ar šī subjekta tiesisko interesi panākt savu izjaukto mantisko tiesību atjaunošanu, kas iztraucētas kriminālprocesuālo darbību rezultātā.

Apkopojot apakšnodaļā aprakstīto, kas saistās ar kriminālprocesuālās pierādīšanas subjektu klasifikāciju, autors secina, ka nepieciešams nošķirt pierādīšanas subjektus no citām kriminālprocesā iesaistītajām personām, kas iesaistītas kriminālprocesā. Pierādīšanas subjektu dalījums izriet no Kriminālprocesa likuma pamatprincipiem, tai skaitā, apsūdzība kriminālprocesā, nevainīguma prezumpcija, tiesības uz aizstāvību, tiesības uz kompensāciju par radīto kaitējumu, savukārt pierādīšanas subjektu tiesību saturu, papildus minētajiem pamatprincipiem, iezīmē procesuālās līdztiesības princips.

Līdztiesības princips ir attiecināms uz tiem kriminālprocesa dalībniekiem, kas Kriminālprocesa likuma izpratnē atzīstami par pierādīšanas subjektiem, kā arī, autoraprāt, līdztiesības principa pārkāpums saskatāms gadījumos, kuros personu var skart krimināltiesisko attiecību gala noregulējums, bet šai personai netiek piešķirtas tiesības izklāstīt savu viedokli, jebšu netiek piešķirtas tiesības pienācīgi izteikties.

1.3. Pierādīšanas subjektu klasifikācija

Autors šajā apakšnodaļā aprakstīs teorētisko pierādīšanas subjektu klasifikāciju³¹, kuras iedalījuma pamatā ir pazīme par to, vai subjektam ir piešķirtas tiesības, vai uzlikts pienākums veikt pierādīšanu.

Pierādīšanas subjektu klasifikācija pēc tiem piešķirtajām tiesībām vai uzliktā pienākuma veikt pierādīšanu atzīta jau pirms vairākiem gadiem³² un šī klasifikācija atkārtoti parādās pētnieciskajā darbā jau izmantotajos 2019.gada Kriminālprocesa likuma A daļas komentāros³³. Autors

³¹ Interneta vārdnīca „Letonika”. Pieejams:

<https://datubazes.lanet.lv:5257/groups/default.aspx?r=10621049&q=klasifik%C4%81cija&cid=829828&g=2>
[aplūkots 02.05.2021.];

³² Strada K. Pierādīšanas teorijas pamatjēdzienu problemātika kriminālprocesā. Disertācija. Rīga, 2002, 68.lpp;

³³ Strada-Rozenberga K. Komentārs Kriminālprocesa likuma 126.pantam, 2019, 425.lpp;

pētnieciskajā darbā izmantos tieši šo klasifikāciju, jo paša darba mērķis ir izanalizēt kriminālprocesā iesaistīto pierādīšanas subjektu tiesību samērojamību, tādēļ sākotnēji nepieciešams identificēt tos subjektus, kuriem ir piešķirtas pierādīšanas tiesības vai uzlikts pienākums veikt pierādīšanu, savukārt, pētnieciskā darba otrajā un trešajā nodaļā, autors analizēs minēto pierādīšanas subjektu procesuālo stāvokli pirmstiesas kriminālprocesā un iztiesāšanā.

Vispirms autors pievērsīsies tiem pierādīšanas subjektiem, kuriem likums uzliek pienākumu pierādīt zināmus apstākļus (faktus), un aprakstīs attiecīgos pierādāmos apstākļus (faktus). Pētnieciskā darba iepriekšējā apakšnodaļā autors jau vērta lasītāja uzmanību uz kriminālprocesā iesaistīto amatpersonu lomu pierādīt dažādus apstākļus (faktus). Uzsverot galīgā pierādīšanas pienākuma būtību, jāatgādina, ka pamatā visu pierādīšanas priekšmetā ietilpstošo apstākļu (faktu) pierādīšana gulstas uz procesa virzītāju pirmstiesas kriminālprocesā vai apsūdzības uzturētāju tiesā³⁴.

Kriminālprocesā iesaistīti arī tādi pierādīšanas subjekti, kuriem Kriminālprocesa likums neuzliek pierādīšanu kā pamatpienākumu, bet piešķir tiesības veikt pierādīšanu, kas nozīmē, ka tā ir šo subjektu brīva izvēle veikt vai neveikt pierādīšanu. Par šādiem subjektiem uzskatāmi, piemēram, cietušais, aizskartais mantas īpašnieks, kuriem Kriminālprocesa likuma 506.pants piešķir tiesības uzstāties tiesu debatēs. Papildus jāmin, ka arī personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību pierādīšana ir tiesība.

Pierādīšanas pienākums dažkārt tiek uzlikts ne tikai procesa virzītājam pirmstiesas kriminālprocesā un apsūdzības uzturētājam tiesā, bet arī citiem kriminālprocesa dalībniekiem. Pierādīšanas pienākums pamatā šiem citiem subjektiem iestājas tad, kad likums nosaka kādus konkrētus pierādīšanas priekšmetā ietilpstošos apstākļus (faktus), kas jāpierāda. Kā jau minēts, tieši procesa virzītājs pirmstiesas kriminālprocesā un apsūdzības uzturētājs tiesā ir tie subjekti, kuriem jāpierāda pierādīšanas priekšmetā ietilpstošie apstākļi (fakti), savukārt Kriminālprocesa likumā ir atrodamas vairākas normas, kas uzskatāmas par atkāpēm no minētā pienākuma.

Kā pirmo atkāpi jāmin Kriminālprocesa likuma 126.panta trešo prim daļu, kas nosaka, ja kriminālprocesā iesaistītā persona apgalvo, ka manta nav uzskatāma par noziedzīgi iegūtu, tad pienākums pierādīt mantas izcelsmes likumību ir šai personai. Kriminālprocesa likuma 126.pants tika papildināts ar šo daļu, pieņemot jau apskatītos 22.06.2017. Grozījumus Kriminālprocesa

³⁴ Strada-Rozenberga K. Eksperta viedoklis (kopsavilkums) par Kriminālprocesa regulējuma pietiekamību un skaidrību attiecībā uz pierādīšanas standartu un pierādījumu pietiekamību. Valsts kontroles revīzijas "Noziedzīgu nodarījumu ekonomikas un finanšu jomā izmeklēšanas un iztiesāšanas efektivitāte" pielikums, Rīga, 2020, 9.lpp. Pieejams: <https://www.lrvk.gov.lv/lv/getrevisionfile/29451-YMmD8WDROAMMegG-4oAd27-63yFixyqh.pdf> [aplūkots 02.05.2021.];

likumā. Minētā pienākuma uzlikšana sasaistāma arī ar Kriminālprocesa likuma 124.panta sesto daļu un Kriminālprocesa likuma 356.pantu. Normā nav precīzs subjektu uzskaitījums, kuriem attiecīgais pienākums uzliekams, toties jāatzīst, ka tas piemērojams kriminālprocesos sakarā ar Krimināllikuma 195.pantā vai Krimināllikuma 314.pantā paredzētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem, kā arī prezumētās noziedzīgi iegūtās mantas gadījumos.

Personām, kurām ir tiesības uz aizstāvību, pamatā ir tiesības veikt pierādīšanu, toties Kriminālprocesa likums paredz atkāpes no šīm tiesībām. Kriminālprocesa likuma 126.panta ceturtā daļa uzliek šīm personām par pienākumu norādīt uz alibi un uz atbildību izslēdzošiem apstākļiem. Redzams, ka personām, kurām ir tiesības uz aizstāvību ir tikai jānorāda uz šiem apstākļiem, tai skaitā, alibi, bet šai norādei jābūt konkrētai un tādai, ko var pārbaudīt³⁵, savukārt visai interesanti, ka pats pants nenosaka to, kas īsti ir alibi. Alibi skaidrojums ir meklējams Kriminālprocesa likuma 67.panta pirmajā daļā, kas reglamentē aizdomās turēta pienākumus un tā 6.punkts, skaidro, ka alibi ir fakts, ka persona noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas laikā atradusies citā vietā. Līdz ar to alibi zināmā mērā tiek saistīts ar apstākli, ka attiecīga persona noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas laikā un vietā to nevarēja izdarīt.

Papildus jāmin tādi apstākļi, kas jebkuram pierādīšanas subjektam, tai skaitā, procesa virzītājam pirmstiesas kriminālprocesā vai apsūdzības uzturētājam tiesā nav jāpierāda, proti, tās ir fakta legālās prezumpcijas, kas iekļautas Kriminālprocesa likuma 125.pantā. No minētā panta gramatiskā formulējuma redzams, ka šie fakti tiek uzskatīti par pierādītiem neatkarīgi no procesa dalībnieku darbībām. Pierādīšanas subjektu darbība attiecībā uz šiem apstākļiem (faktiem) ir norādīta Kriminālprocesa likuma 126.panta trešajā daļā. Savā ziņā līdzīgi kā ar alibi un kriminālatbildību izslēdzošajiem apstākļiem, arī šajā gadījumā nepieciešams norādīt uz pierādījumiem (alibi un kriminālatbildību izslēdzošo apstākļu gadījumā nepieciešams norādīt uz apstākļiem).

Nereti kriminālprocesos ir iesaistīts Kriminālprocesa likuma 95.pantā minētais cietušais. Cietušā kontekstā jānorāda, ka „Cietušā institūts kriminālprocesā pastāv ar nolūku, lai persona, pret kuru tika pastrādāta vissmagākā darbība – noziedzīgs nodarījums, varētu panākt savu aizskarto interešu atjaunošanu”³⁶, toties šī subjekta aizskarto interešu atjaunošana nav beznosacījumu garantija. Cietušajam ir pienākums pamatot kompensācijas apmēru, kas saistīts ar

³⁵ Strada-Rozenberga K. Komentārs Kriminālprocesa likuma 126.pantam, 2019, 428.lpp

³⁶ Gurevičs D. Cietušā – juridiskās personas – pārstāvis kriminālprocesā un tā atbildība. Jurista vārds, 2020, Nr.34 (1144). Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/277068-cietusa-juridiskas-personas-parstavis-kriminalprocesa-un-ta-atbildiba/> [aplūkots 02.05.2021.];

mantisko kaitējumu. Šāds pienākums cietušajam izriet no Kriminālprocesa likuma 351.panta. Pantā ietvertais mantiskā kaitējuma pamatošanas formulējums saistīts ar vērtības pierādīšanu, kā tādu, savukārt pants neietver norādi par īpašumtiesību pierādīšanu. Autors gan uzskata, ka gadījumos, kad runa ir par zaudējumiem, kas nodarīti sakarā ar, piemēram, mantas bojāšanu, iznīcināšanu, nolaupīšanu būtu nepieciešams pierādīt īpašumtiesības. Īpašumtiesību pierādīšana nepieciešama, jo jāizslēdz situācijas, kurās kaitējums ir nodarīts mantas īpašniekam, bet mantas turētājs ir veicis, piemēram, mantas atjaunošanas darbus. Īpašniekam būtu jābūt tam, kurš tiesīgs realizēt visas no cietušā statusa izrietošās procesuālās tiesības, tai skaitā, uzstāšanos tiesas debatēs, jo tieši viņam ticis nodarīts kaitējums. Cita situācija ir tad, ja persona pamato viņas izdevumu apmēru sakarā ar ārstēšanos.

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 111.¹pantu par aizskarto mantas īpašnieku uzskatāma persona, kurai procesuālo darbību rezultātā ir ierobežotas vai atņemtas īpašnieka vai likumīgā valdītāja tiesības rīkoties ar mantu un attiecīgajai personai nav tiesības uz aizstāvību. Jāatzīmē, ka par aizskarto mantas īpašnieku, pirmkārt, nav uzskatāms cietušais, jo saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 95.pantu cietušajam kaitējums tiek nodarīts noziedzīga nodarījuma rezultātā, nevis procesuālo darbību rezultātā un, otrkārt, par aizskarto mantas īpašnieku nevar tikt uzskatīta persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību. Šāda nostādne izriet no tā, ka personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību ir piešķirtas vairāk procesuālās garantijas nekā aizskartajam mantas īpašniekam. Šī subjekta procesuālais statuss vairāk saistās ar to, ka tā, kā mantas likumīga īpašnieka vai turētāja, tiesības rīkoties ar savu mantu tiek ierobežotas. Līdz ar to aizskartā mantas īpašnieka tiesiskā interese kriminālprocesā ir nevis izteikties par personas vainu, piemērojamo sodu, kaitējuma kompensāciju, noziedzīgā nodarījuma sastāva esamību vai neesamību, bet gan atjaunot viņa aizskartās tiesības rīkoties ar attiecīgo mantu.

Kriminālprocesa likuma papildināšana ar 111.¹pantu sākotnēji tika pamatota ar to, ka var būt gadījumi, kad manta, kas kriminālprocesa ietvaros izņemta vai arestēta, nepieder procesa dalībniekiem, bet gan kādai kriminālprocesā neiesaistītai personai³⁷, tādējādi bija nepieciešams šādām personām nodrošināt tādus tiesiskās aizsardzības instrumentus, kuru realizācijas rezultātā šīs personas spētu pienācīgi aizsargāt savas likumīgās intereses. Savukārt prakse rādīja, ka šīs personas procesuālo tiesību ziņā tomēr ir visai neaizsargātas. Ar jau apskatītajiem 22.06.2017. Grozījumiem Kriminālprocesa likumā aizskartajam mantas īpašniekam, kura mantai uzlikts

³⁷ Likumprojekta Nr.630/Lp12 „Grozījumi Kriminālprocesa likumā” anotācija. Pieejama: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/AB2871419A747C7FC2258011002DD2FA?OpenDocument> [aplūkots 02.05.2021.];

arests, piešķirtas tiesības arī iztiesāšanā. Lai arī ir bijuši grozījumi, jāuzsver, ka juridiskajā literatūrā norādīts, ka spēkā esošais aizskartā mantas īpašnieka institūts ir pakļauts kritikai sakarā ar to, ka tas neaptver visas tās personas, kuru mantiskās intereses var tikt skartas kriminālprocesa gaitā³⁸.

Pamatā aizskartajam mantas īpašniekam ir tiesības piedalīties pierādīšanā, savukārt šo personu dalības priekšnoteikums kriminālprocesā ir viņu likumisko mantisko tiesību aizskārums, tādējādi, ja šīs personas piedalās procesā, to darbības saistītās ar attiecīgo mantu.

Noslēdzot pētnieciskā darba pirmo nodaļu autors secina, ka pamatnostādne par pierādīšanas pienākuma esību procesa virzītājam pirmstiesas kriminālprocesā un apsūdzības uzturētājam tiesā neizbēgami izriet no nevainīguma prezumpcijas, turklāt mehāniska pierādījumu demonstrēšana, uzrādīšana nevar tikt uzskatīta par pierādīšanu Kriminālprocesa likuma izpratnē.

Pierādīšanas subjektu iedalījums pēc to tiesībām vai pienākuma veikt pierādīšanu nodrošina visai dinamisku skatu uz šo subjektu savstarpējo iedarbību, jo no procesuālās līdztiesības principa izriet apstākļi, ka neviens procesa dalībnieks nevar būt nostādīts nepamatoti labvēlīgākā pozīcijā. Ņemot vērā to, ka pierādīšana tiek veikta, lai pamatotu kādu pierādīšanas priekšmetā ietilpstošu apstākli (faktu), autoraprāt, tieši tie subjekti, kuri kriminālprocesā veic pierādīšanu ir tie procesa dalībnieki, kas ietekmē attiecīgā procesa gala noregulējumu, tādējādi šie subjekti ir saistāmi ar procesuālās līdztiesības principu.

³⁸ Meikališa Ā. Personas, Kuru Mantiskās Intereses Aizskartas Kriminālprocesa Gaitā Vai Rezultātā: To Tiesiskā Aizsardzība. Grām.: Latvijas Universitātes 78.starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums „Starptautisko un Eiropas Savienības tiesību piemērošana nacionālajās tiesās”. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2020, 215.lpp. Pieejams: https://www.apgads.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Juridiskas-konferences/JUZK-78-2020/juzk.78-Book.pdf [aplūkots 02.05.2021.];

2. PIRMSTIESAS KRIMINĀLPROCESĀ IESAISTĪTIE PIERĀDĪŠANAS SUBJEKTI

Autors pētnieciskā darba otrajā un trešajā nodaļā pievērsīsies procesuālās līdztiesības aspektiem pirmstiesas kriminālprocesā, kā arī iztiesāšanā, proti, pierādīšanas subjektu piešķirtajām procesuālā statusa samērojamībai.

Autors sākotnēji pievērsīsies pirmstiesas kriminālprocesā iesaistīto pierādīšanas subjektu tiesiskā regulējuma izpētei un to procesuālā statusa izpētei, lai secīgi pārietu uz pētnieciskā darba trešo nodaļu, kurā autors vērsīs lasītāja uzmanību uz līdztiesības principa būtību un tā izpausmēm kontekstā ar apskatītajiem pierādīšanas subjektiem.

2.1. Izmeklētājs kā procesa virzītājs

Pievērsoties konkrēti amatpersonām, kuras veic kriminālprocesu, precīzāk, procesa virzītāju procesuālajām tiesībām jāatzīmē, ka procesa virzītāja vispārējā kompetence norādīta Kriminālprocesa likuma 27.pantā, savukārt izmeklētāja kā procesa virzītāja pienākumi un tiesības meklējami Kriminālprocesa likuma 29.pantā. No šī panta pirmās daļas redzams, ka izmeklētājam ir pienākums, citu starpā, veikt izmeklēšanas darbības, lai noskaidrotu, vai noticis noziedzīgs nodarījums, kas to izdarījis, vai kādai personai par to krimināltiesiski jāatbild, noskaidrot šo personu un iegūt pierādījumus, kas dod pamatu personas saukšanai pie kriminālatbildības. Toties līdzīga rakstura norma atrodama Kriminālprocesa likuma 31.nodaļā „*Pirmstiesas kriminālprocesa vispārīgie noteikumi*”, proti, Kriminālprocesa likuma 384.pants nosaka, ka pirmstiesas kriminālprocesā, veicot izmeklēšanu un kriminālvajāšanu, jānoskaidro, vai ir noticis noziedzīgs nodarījums, persona, kura saucama pie kriminālatbildības, vai ir pamats kriminālprocesa izbeigšanai, pabeigšanai vai virzīšanai uz tiesu. Autors papildus norāda, ka pētnieciskajā darbā nepievērsīsies prokuroram procesa virzītājam izmeklēšanas posmā, kas reglamentēts Kriminālprocesa likuma 38.panta trešajā daļā, bet gan vairāk pievērsīsies ierastajam procesa virzītāju sadalījumam pirmstiesas kriminālprocesā.

Redzams, ka izmeklētājs kā procesa virzītājs savas darbības veic, lai izmeklēšanu, kā pirmstiesas kriminālprocesa pirmo posmu, varētu pienācīgā kārtā pabeigt atbilstoši Kriminālprocesa likuma 401.pantā uzskaitītajiem izmeklēšanas izbeigšanas veidiem³⁹. Minētajā

³⁹ Strada-Rozenberga K. Komentārs Kriminālprocesa likuma 29.pantam, 2019, 124.lpp;

pantā uzskaitīti vairāki veidi kā izmeklētājs var pabeigt izmeklēšanu, tai skaitā, ierosināt kriminālvajāšanas uzsākšanu un nodot krimināllietas materiālus prokuroram.

Tādēļ tieši izmeklēšana ir tas kriminālprocesa posms, kurā jāveic visas nepieciešamās procesuālās darbības, lai savāktu pietiekoši daudz pierādījumus, kas ļautu pienācīgi pamatot pierādīšanas priekšmetā ietilpstošos apstākļus (faktus). 2018.gadā dr.iur. Ārija Meikališa, komentējot izmeklēšanas efektivitāti, norādīja, ka izmeklēšanas efektivitātes problemātika lielākoties saistāma nevis ar tiesību normu slikto kvalitāti, bet ar neatbilstošu un neefektīvu normu piemērošanu⁴⁰. Maz ticams, ka neefektīvi piemērojot kriminālprocesuālās normas, tiks sasniegts taisnīgs krimināltiesisko attiecību noregulējums, turklāt pēc iespējas ātrāk un ekonomiskāk. Atliek vien piekrist juridiskajā literatūrā norādītajam, ka izmeklētājs ir kriminālprocesā atbildīgā persona tā sākumposmā un līdz ar to „liek pamatus” tālākai kriminālprocesa virzībai un zināmā veidā nosaka tās rezultātus⁴¹.

Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas parlamentārā sekretāre Signe Bole, sniedzot savu novērtējumu izmeklēšanai, uzsvēra „Izmeklēšana, manā skatījumā, ir pats interesantākais un no radošuma viedokļa visai izraujošākais darbs. Iespējams, operatīvo dienestu darbinieki teiktu, ka viņu darbs arī nav garlaicīgs, bet pierādījumu iegūšana un nostiprināšana ir izmeklētāja kompetence. Izmeklētājs ir tas, kurš pieņem lēmumu kriminālprocesā, tas, kurš izvirza versijas”⁴².

Tātad secināms, ka izmeklētāja kā procesa virzītāja viens no galvenajiem pienākumiem lielā mērā saistās ar pierādījumu iegūšanu un nostiprināšanu, lai radītu tādu pierādījumu pietiekamības pakāpi, kas dod pamatu uzskatīt, ka konkrētā persona izdarījusi noziedzīgo nodarījumu. Svarīgi atzīmēt, ka pierādījumu pietiekamības raksturlielums ir to kvalitāte, nevis to kvantitāte, proti, „pierādījumu kopums netiek mērīts, tos skaitot, bet gan izvērtējot, vai tas spēj radīt jautājuma izlēmējā nepieciešamo pārlicības līmeni”⁴³. Pierādījumu pietiekamības jautājums aizskarts arī kādā 18.02.2020. Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesas blakus lēmumā, kurā, komentējot tiesai

⁴⁰ Meikališa Ā. Izmeklēšanas efektivitāte Latvijā: Problēmas un iespējamie risinājumi. Grām.: Latvijas Universitātes 76. Starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums ”Centrālās un Austrumeiropas juridiskās tradīcijas un juridiskās identitātes jautājumi”. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2018, 305.lpp. Pieejams: https://www.apgads.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/izdevumi/2018/Book_76_juristu_konference_2018_-_gala.pdf [aplūkots 02.05.2021.].

⁴¹ Meikališa Ā. Izmeklētāja darbības uzraudzība. Jurista vārds, 2021, Nr.2 (1164). Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/278017-izmekletaja-darbibas-uzraudziba/> [aplūkots 02.05.2021.].

⁴² Bole S. Par izmeklēšanas noslēpumu, izmeklēšanas gaidu un sabiedrību. Jurista vārds, Domnīca/Eseja. Pieejams: <https://juristavards.lv/eseja/278723-par-izmeklesanas-noslepumu-izmeklesanas-gaitu-un-sabiedribu/> [aplūkots 02.05.2021.].

⁴³ Strada-Rozenberga K, 2020, 9.lpp.

nodoto materiālu apjomu, tiesa norādīja „Turklāt, noteicošais pierādīšanas procesā ir tiesai iesniegto pierādījumu kvalitāte, nevis materiālu kvantitāte”⁴⁴.

Uzsākoties kriminālprocesam ļoti iespējams, ka pierādījumu nav vai tie ir visai maz un neļauj izdarīt pienācīgus secinājumus par pierādīšanas priekšmetā ietilpstošajiem apstākļiem (faktiem). Tieši tādēļ nepieciešams iegūt pierādījumus, lai veiktu pierādīšanu. Kriminālprocesa likuma 10.nodaļā iekļauts izmeklēšanas darbību raksturojums un to uzskaitījums. Autors vērš uzmanību, ka Kriminālprocesa likuma 138.pantā, aprakstot izmeklēšanas darbības, uzsvērts, ka tās vērstas uz ziņu iegūšanu vai jau iegūto ziņu pārbaudi konkrētajā kriminālprocesā.

Atzīstams, ka izmeklētājam, kā amatpersonai, kas realizē valsts varu konkrētajā kriminālprocesā, ir piešķirta plaša rīcības brīvība dažādu procesuālo darbību veikšanā, tai skaitā, tāda rakstura darbību veikšanā, kuras nav tiesīgs veikt neviens cits procesa dalībnieks, jo to būtība izriet tieši no apstākļa, ka šis konkrētais pierādīšanas subjekts ir ar valsts varu apveltīts, piemēram, kratīšanu tiesīgas veikt tikai amatpersonas, kuras veic kriminālprocesu. Toties visas izmeklēšanas darbības jāveic atbilstoši Kriminālprocesa likumā noteiktajai kārtībai, jo pretējā gadījuma procesuālie pārkāpumi var radīt pierādījumu izmantošanas neiespējamību vai izmantošanas ierobežoto iespējamību. Citiem pierādīšanas subjektiem pierādījumu iegūšanas veids *expressis verbis* nav regulēts.

Kā piemēru izmeklēšanas darbību tiesiskās reglamentācijas ievērošanas nozīmei var minēt, piemēram, gadījumā, kad apskates protokolā fiksē Kriminālprocesā neparedzētu procesuālo darbību „rekonstrukciju”, proti, Kriminālprocesa likuma 10.nodaļā paredzētas visas izmeklēšanas darbības, kuras pieļaujamas, veicot izmeklēšanu kriminālprocesā, un attiecīgajā nodaļā nav paredzēta tāda izmeklēšanas darbība kā ceļu satiksmes negadījuma vietas rekonstrukcija⁴⁵. Ar šāda veida piemēru autors vērš lasītāja uzmanību uz apstākli, ka amatpersonām, kuras veic kriminālprocesu, ir jāveic tikai tādas izmeklēšanas darbības un tikai tādā kārtībā, kādā to paredz likums.

Autoraprāt, izmeklēšanai, kā pirmstiesas kriminālprocesa pirmajam posmam, raksturīgs tas, ka tās pašmērķis nav saistīts ar galējā krimināltiesisko attiecību noregulējuma sasniegšanu jau šajā posmā. Minēto apliecina citētie izmeklētāja kā procesa virzītāja pienākumi, jo tie lielā mērā

⁴⁴ Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesas 18.02.2020. blakus lēmums krimināllietā Nr.11511002713. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/425642.pdf> [aplūkots 02.05.2021.].

⁴⁵ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 31.05.2012. lēmums lietā SKK-93/2012. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/3879> [aplūkots 02.05.2021.].

saistās ar nepieciešamo ziņu iegūšanu, lai attiecīgo personu pēcāk jau varētu saukt pie kriminālatbildības.

Tādējādi, ņemot vērā aprakstīto juridiskajā literatūrā izteikto tēzi par neefektīvu tiesību normu piemērošanu izmeklēšanas posmā, secināms, lai pienācīgā kārtā personu varētu saukt pie kriminālatbildības, ir nepieciešams, lai izmeklēšanas posmā veiktās procesuālās darbības, jo sevišķi, izmeklēšanas darbības būtu veiktas atbilstoši Kriminālprocesa likuma regulējumam un attiecīgie pierādījumi būtu ne tikai iegūti, bet arī nostiprināti procesuāli korekti. Pretējā gadījumā veidojas situācija, kurā nekvalitatīvas tiesību piemērošanas rezultātā iegūti pierādījumi ar procesuāliem defektiem un šie pierādījumi tiek izmantoti personas vainas pierādīšanā.

Izmeklētāja kā procesa virzītāja pierādīšanas (pamatošanas) aspekti lielā mērā saistās ar brīžiem, kad nepieciešams lemt par personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību procesuālā statusa maiņu, procesuālo piespiedu līdzekļu piemērošanu u.tml. rakstura lēmumu pieņemšanā. Apstākļi, ka kāds no procesuālajiem lēmumiem nav pārsūdzams, nevar būt par pamatu lēmuma saturu veidot tādējādi, ka netiek ievērots nolēmumu pamatošanas pienākums. Nolēmumu pamatošanas pienākums saistīts ne tikai ar pašas amatpersonas pienākumu izpildi un likuma prasību ievērošanu, bet arī ar to, ka lēmuma motīvu daļā iekļautas tādas lietas kā argumenti, uz kuru pamata taisīts nolēmums, konstatēto lietas apstākļu juridiskais novērtējums un vērtējums tā kopsakarā, secinājumi par izlemjamo jautājumu⁴⁶ un tas secīgi arī nodrošina personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību izvēlēties savu aizstāvības pozīciju un to realizēt, jo, vienkārši izsakoties, ir iespējams izsekot procesa virzītāja domu gaitai.

Apkopojot apakšnodaļā aprakstīto par izmeklētāju kā procesa virzītāju, autors norāda, ka izmeklētājam ir uzlikts pienākums noskaidrot attiecīgos apstākļus (faktus), savukārt šo apstākļu noskaidrošanai izmeklētājam tiek piešķirtas plašas pilnvaras, kas realizējamās izmeklētāja rīcības brīvības ietvaros. ņemot vērā to, ka izmeklēšana ir pirmais kriminālprocesa posms, tad arī jāuzsver, ka, autoraprāt, izmeklēšanā sasniedzamais rezultāts ir tādas pierādījumu pietiekamības radīšana, lai pēcāk prokurors kriminālvajāšanā vai apsūdzības uzturētājs tiesā varētu kvalitatīvi turpināt uzsākto procesu un sasniegt taisnīgu krimināltiesisko attiecību noregulējumu. Nekvalitatīva izmeklēšana var radīt neatgriezeniskas procesuālas sekas turpmākajā kriminālprocesā.

⁴⁶ Zeppa-Priedīte V. Komentārs Kriminālprocesa likuma 320.pantam, 2019, 857.lpp;

2.2. Prokurors kā procesa virzītājs

Secīgi autors pievēršas prokuroram kā procesa virzītāja kriminālvajāšanas posmā. Prokuratūras likuma⁴⁷ 2.pantā norādīts, ka viena no prokuratūras funkcijām ir kriminālvajāšanas uzsākšana un veikšana. Kriminālprocesa likuma 33.nodaļa reglamentē kriminālvajāšanas, kā otrā pirmstiesas kriminālprocesa posma, tiesisko dabu. Iepazīstoties ar šīs nodaļas ievadpantiem, jau redzams, ka kriminālvajāšana tiek uzsākta, pieņemot lēmumu par personas saukšanu pie kriminālatbildības (apsūdzību). Autora ieskatā apsūdzība ir centrālais procesuālais dokuments, kas nosaka turpmāko krimināltiesisko attiecību noregulējuma virzību. Arī judikatūrā ir uzsvērtā šī dokumenta procesuālā nozīmē, proti, apsūdzības saturs ir jāskata kopsakarā ar kriminālprocesa pamatprincipu tiesības uz aizstāvību un apsūdzībai jābūt ir pietiekoši konkrētai, lai no tās varētu saprast tās būtību, nemeklējot papildus izskaidrojumus krimināllietas materiālos⁴⁸.

Nedaudz paturpinot iesākto par apsūdzības konkrētību, iepriekš minētās atziņas kontekstā, autors vērs uzmanību, ka kādā 26.08.2020. apsūdzībā norādīts, ka apsūdzētais veica krāpnieciska rakstura darbības laika periodā no 03.01.2013. līdz 12.10.2019., izrakstot pavadzīmes, kurās tika iekļautas preces, kas faktiski netika piegādātas, proti, tika piegādāta tikai daļa no pavadzīmēs ierakstīto preču vai tās netika piegādātas vispār⁴⁹. Jāatzīmē, ka šajā apsūdzībā uzskaitītas teju 180 krāpšanas epizodes, savukārt šo krāpšanas epizožu apraksts ir gandrīz identisks un nav objektīvi saprotams, kuras preces katrā gadījumā netika piegādātas.

Šeit gan svarīgi atcerēties, ka pretēji šī procesuālā dokumenta nosaukumam, tas ir tikai prokurora pieņēmums par personas iespējamo vainīgumu un attiecīgā persona uzskatāma par nevainīgu, līdz nav stājies spēkā galīgais nolēmums kriminālprocesā⁵⁰. Apsūdzība ir tas procesuālais dokuments, kas nosaka izskatāmā kriminālprocesa izbeigšanas iespējas un šajā apstākļi arī atspoguļojas tā procesuālā nozīmē.

Kriminālprocesa likuma 402.pantā noteikts, ja izmeklēšanā savāktie pierādījumi norāda uz attiecīgas personas vainu un prokurors ir pārliecināts, ka pierādījumi šo vainu apstiprina, tad konkrēta persona ir saucama pie kriminālatbildības. Atzīstams, ka šādā situācijā izmeklēšanā

⁴⁷ Prokuratūras likums: LV likums. Pieņemts: 19.05.1994. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/57276-prokuraturas-likums> [aplūkots 02.05.2021.];

⁴⁸ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 04.06.2012. lēmums lietā Nr.SKK-8/2012. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/3817> [aplūkots 02.05.2021.];

⁴⁹ Rīgas tiesas apgabala prokuratūras prokurores 26.08.2020. lēmums par personas saukšanu pie kriminālatbildības kriminālprocesā Nr.11816015819 [nav publicēts];

⁵⁰ Meikališa Ā. Apsūdzība kriminālprocesā. Jurista vārds, 2009, Nr.2 (545). Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/186178-apsudziba-kriminalprocesa/> [aplūkots 02.05.2021.];

savāktie pierādījumi uzskatāmi par pietiekamiem, lai radītu prokurorā pārliecību par lēmuma pieņemšanas nepieciešamību, proti, pārliecību par apsūdzības izvirzīšanu. Kriminālprocesa likums neliedz prokuroram pēc personas saukšanas pie kriminālatbildības veikt izmeklēšanas darbības, piemēram, atkārtoti noprotināt lieciniekus, lai pārbaudītu izmeklēšanā iegūtās ziņas par faktiem.

Prokurors kā procesa virzītājs kriminālvajāšanā ir visai patstāvīgs lēmumu pieņemšanā, proti, viņa lēmumi pārsūdzami amatā augstākam prokuroram, savukārt autors šo patstāvību izteiktajā tēzē vairāk saista ar kriminālprocesa galējā noregulējuma lēmumu pieņemšanu. Piemēram, no Kriminālprocesa likuma 415.panta redzams, ka personu nosacīti notiesāt var bez amatā augstāka prokurora piekrišanas, tādējādi attiecīgais prokurors kriminālvajāšanā ir patstāvīgs galējā noregulējuma pieņemšanā, savukārt Kriminālprocesa likumā paredzēti atsevišķi izņēmumi, kuros noteikti gadījumi, kad nepieciešama piekrišana, piemēram, Kriminālprocesa likuma 415.¹pantā aprakstītā nosacītā notiesāšana smaga nozieguma izdarīšanā un šajā gadījumā lēmumu var pieņemt virsprokurors ar amatā augstāka prokurora piekrišanu.

Kā vēl vienu piemēru var minēt Kriminālprocesa likuma 420.pantā reglamentēto prokurora priekšrakstu par sodu. No attiecīgā panta pirmās daļas var izsecināt, ka, izpildoties nosacījumiem, prokurors kā procesa virzītājs kriminālvajāšanā patstāvīgi var pieņemt attiecīgo lēmumu, toties gadījumā, ja persona izdarījusi smagu noziegumu, par kuru paredzēts brīvības atņemšanas sods līdz pieciem gadiem, tad prokurora priekšrakstu par sodu var sastādīt tikai tad, ja tam piekrīt amatā augstāks prokurors.

Gadījumā, ja kriminālprocesu nevar pabeigt procesuāli ekonomiskākā un vienkāršākā veidā, attiecīgā krimināllieta nododama tiesai. Ja prokurors atzīst, ka pierādījumu pietiekamības līmenis ir tāds, lai uzturētu apsūdzību tiesā, prokurors sastāda tiesai nododamās krimināllietas un arhīva lietas materiālu sarakstu. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 413.panta noteikumiem ir sastādāms lēmums par krimināllietas nodošanu tiesai. Minētā panta pirmās daļas 6.punkta kontekstā, autors vērs lasītāja uzmanību prokurora pienākumu šajā lēmumā ietvert konkrēti tos pierādījumus, kas konkrēti attiecās uz katru apsūdzēto.

Turpmāk izklāstītais piemērs parāda, ka būtiski ir ne tikai ietvert lēmumā pienācīgu pamatojumu, bet arī ievērot likuma prasības, sastādot attiecīgo lēmumu. Kādā kriminālprocesā prokurors lēmumā par krimināllietas nodošanu tiesai nav izdalījis tiesā izmantojamo pierādījumu uzskaitījumu par katru apsūdzēto. Minētajā lēmumā uzskaitītas vairāk nekā 100 pozīcijas ar tiesā izmantojamajiem pierādījumiem, toties nav saprotams konkrēti kuri pierādījumi tiks izmantoti

katra apsūdzētā vainas pierādīšanā. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa, autoraprāt, ļoti pamatoti, lēmumā par krimināllietas nosūtīšanu trūkumu novēršanai norādīja „Tiesnese norāda, ka procesuālo tiesību normu ievērošana nav formāla prasība un pašmērķis, bet gan vērsta uz Kriminālprocesa likuma 1.pantā noteikto kriminālprocesa mērķa sasniegšanu, kā arī Kriminālprocesa likumā noteikto principu ievērošanu, tostarp, procesuālo funkciju nodalīšanu (17.pants), procesuālo pilnvaru līdzvērtību (18.pants) un tiesību uz aizstāvību (20.pants) nodrošināšanu. Tāpat jānorāda, ka Kriminālprocesa likuma 413.panta prasību izpildei ir būtiska nozīme tiesas darba organizācijā”⁵¹.

Apkopojot šajā apakšnodaļā minēto, jānorāda, ka lēmums par personas saukšanu pie kriminālatbildības, ir centrālais procesuālais dokuments, svarīgi uzsvērt, ka šī procesuālā dokumenta satura pamatošana ir būtiska un var radīt procesuālas sekas turpmākajā kriminālprocesa norisē. Kriminālvajāšanā prokurora kā procesa virzītāja ar pierādīšanu saistītās darbības lielā mērā saistās ar pierādīšanu kā nolēmuma pamatošanas pienākumu atkarība no izvēlētajā Kriminālprocesa likuma 411.pantā minētā kriminālvajāšanas pabeigšanas veida. Prokurors, neievērojot procesuālās normas, kas saistās ar konkrēto procesa izbeigšanas lēmumu, var radīt situāciju, kurā ir juridiski šķēršļi krimināltiesisko attiecību taisnīga noregulējuma sasniegšanai. Apstākļi, ka krimināllieta netiek nodota tiesai, nevar būt par pamatu atmest galīgā nolēmuma pamatošanas pienākumu.

2.3. Persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību

Līdz šim autors lielākoties bija pievērsies amatpersonām, kuras veic kriminālprocesu, toties šajā apakšnodaļā autors analizēs personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību ar pierādīšanu saistītos jautājumus.

Kriminālprocesa pamatprincips, nevainīguma prezumpcija, nosaka to apstākli, kas šai personai nav jāpierāda, proti, savs nevainīgums. Kā arī nevainīguma prezumpcija nosaka, ka visas saprātīgas šaubas par personas vainu, kuras nav iespējams novērst, jāvērtē par labu personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību. Nevainīguma prezumpcija kopsakarā ar Kriminālprocesa likuma 20.pantā minēto principu tiesības uz aizstāvību veido galveno personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, procesuālās pierādīšanas pozīciju, tas ir, samērojamu atspēkojamības pozīciju.

⁵¹ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 01.03.2021. lēmums kriminālprocesā Nr.11816008018 [nav publicēts];

No paša pamatprincipa nosaukuma „*tiesības uz aizstāvību*” jau secināms, lai aizstāvētos ir jāpastāv apstāklim, pret ko aizstāvēties. Tādējādi personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību pozīcija kriminālprocesa gaitā saistīta ar uzbrūkošā procesa dalībnieka, proti, procesa virzītāja pirmstiesas kriminālprocesā vai apsūdzības uzturētāja tiesā pozīcijas atvairīšanu. Juridiskajā literatūrā, pievēršoties jau pašai iztiesāšanai, norādīts: „No teiktā [...] izriet, ka formāli vismaz pašreiz Latvijā valsts apsūdzības uzturētājs un apsūdzētais (kopā ar aizstāvības realizētāju) ir pilnīgi līdztiesīgas puses, kuras lietas izskatīšanas gaitā visas savas procesuālās tiesības realizē sacīkstes formā, bet tiesa vienīgi izskata un izlemj celtās apsūdzības pamatotību”⁵², toties līdz krimināllietas nonākšanai tiesā personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, procesuālais statuss būs mainījies vairākas reizes.

Visnotaļ praktiska rakstura jautājums ir par to, kādas īsti tiesības saistībā ar pierādīšanu, tai skaitā, pierādījumu iegūšanu, ir personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību pirmstiesas kriminālprocesā un, vai šīs tiesības uzskatāmas par taisnīgi sabalansētām ar citu pierādīšanas subjektu tiesībām.

Protams, jebkurai personai, par kuru izteikts pieņēmums vai apgalvojums, ka tā izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, jābūt tiesībām zināt, kāda noziedzīga nodarījuma kontekstā šāds pieņēmums vai apgalvojums pastāv. Tādējādi jau aptuveni tiek apzinātas pierādīšanas priekšmeta robežas, precīzāk, uzzinot, kāda noziedzīga nodarījuma izdarīšanā šo personu var saukt pie kriminālatbildības, attiecīgā persona saprot tos apstākļus (faktus), par kuriem procesa virzītājs pirmstiesas kriminālprocesā centīsies iegūt pierādījumus un, kuru esamību vai neesamību centīsies pamatot ar iegūtajiem pierādījumiem. No šīs pozīcijas arī attiecīgā persona saprot to, kā konceptuāli tai būtu efektīvāk aizstāvēties.

Lai pienācīgā kārtā varētu īstenot savu aizstāvības pozīciju un, protams, lai pienācīgā kārtā varētu īstenot savas tiesības pierādīšanā, personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību būtu jāzina pret viņu izteiktā pieņēmuma vai apgalvojuma saturs un apmērs. Ar 25.05.2013. grozījumiem Kriminālprocesa likumā⁵³, lai Latvijas tiesiskajā regulējumā transponētu direktīvu 2012/13/ES *par tiesībām uz informāciju kriminālprocesā*⁵⁴ Kriminālprocesa likums tika papildināts ar

⁵² Rusanovs E. Turpinot par iebildumiem jautājumos, kas skar tiesu kompetenci apsūdzības trūkumu novēršanā. Jurista vārds, 2015, Nr.27 (879). Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/266955-turpinot-par-iebildumiem-jautajumos-kas-skar-tiesu-kompetenci-apsudzibas-trukumu-noversana/> [aplūkots 02.05.2021.].

⁵³ Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LV likums. Pieņemts 23.05.2013. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/257425-grozijumi-kriminalprocesa-likuma> [aplūkots 02.05.2021.].

⁵⁴ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2012/13/ES Par tiesībām uz informāciju kriminālprocesā: ES direktīva. Pieņemta 22.05.2012. Pieejama: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?qid=1437988495775&uri=CELEX:32012L0013> [aplūkota 02.05.2021.].

60.²pantu, kas sevī ietver visu personu, kurām ir tiesības uz aizstāvību, pamattiesības kriminālprocesā⁵⁵. Šī panta pirmās daļas tiesības lielā mērā saistītas ar aizstāvja pieaicināšanu un nodrošināšanu, toties autors vērš lasītāja uzmanību uz attiecīgās daļas 6.punktā minēto tiesību, tas ir, tikt informētai par to, kāds pieņēmums izteikts vai kādas aizdomas radušās pret personu, vai kāda apsūdzība tai izvirzīta, kā arī uz 8.punktā aprakstītajām tiesībām sakarā ar liecības sniegšanu un nesniegšanu, jo tiesības sevi neapsūdzēt ir vispārēji atzīts starptautisks princips, kas izriet no tiesību uz taisnīgu tiesu satūra⁵⁶.

Svarīgi atzīmēt, ka analizētā panta pirmās daļas 9.punkts, kā personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, pamattiesību kriminālprocesā norāda tiesību likumā noteiktajos gadījumos pārsūdzēt procesuālos lēmumus. Pierādīšanas aspektos, šī tiesība ir nozīmīga, kad runa ir par izmeklēšanas darbībām. Pirmkārt, izmeklēšanas darbības ir vērstas uz ziņu iegūšanu vai jau iegūto ziņu pārbaudi. Otrkārt, par pierādījumiem uzskatāmas Kriminālprocesa likuma kārtībā iegūtas un noteiktā procesuālajā formā nostiprinātas ziņas par faktiem. Ņemot vērā to, ka amatpersonām, kuras veic kriminālprocesu, pierādījumi ir jāiegūst un procesuāli jānostiprina likumā paredzētajā kārtībā, tad autors uzskata, ka pamatoti šajā kontekstā vērst lasītāja uzmanību uz Kriminālprocesa likuma 24.nodaļu, kas sīkāk reglamentē sūdzību iesniegšanas kārtību.

Kriminālprocesa likuma 336.pants paredz sūdzību iesniegt ne tikai par attiecīgās amatpersonas lēmumu, bet tas arī paredz sūdzības iesniegšanas iespēju par šo amatpersonu rīcību. „Kā piemēru rīcībai, par kuru var tikt iesniegta sūdzība, var norādīt procesa virzītāja rīcību, liecinieka pratināšanas laikā, sakot priekšā kādas ziņas lieciniekam ir jāsniedz, tāpat rīcību, pēc kratīšanas veikšanas, nesavedot kārtībā kratīšanas vietu u.tml.”⁵⁷. Līdz ar to secināms, ka personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību ir tiesības ne tikai iesniegt sūdzību par lēmumiem, bet arī iesniegt sūdzību par procesuālo darbību, tai skaitā, izmeklēšanas darbību norisi.

Ņemot vērā to, ka izmeklēšanas darbības ir vērstas uz pierādījumu iegūšanu, tad arī jānorāda, ka šādu sūdzību iesniegšana var radīt tiesiskus šķēršļus apsūdzībai pierādījumu iegūšanā. Kriminālprocesa likuma 344.panta otrajā daļā noteikts, ka, apmierinot sūdzību, lēmums var tikt pilnīgi vai daļēji atcelts, kā arī pārsūdzētās rīcības rezultāti var tik atzīti par spēkā neesošiem. Līdz ar to, ja persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību iesniedz sūdzību par izmeklēšanas darbības

⁵⁵ Rozenbergs J. Komentārs Kriminālprocesa likuma 60.² pantam, 2019, 205.lpp;

⁵⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 08.02.1996. spriedums lietā *John Murray v. United Kingdom*. Iesniegums Nr.18731/91, 45.punkts. Pieejams: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22John%20Murray%20v.%20United%20Kingdom%22%5D%22%22%7D> [aplūkots 02.05.2021.].

⁵⁷ Zeppa-Priedīte V. Komentārs Kriminālprocesa likuma 336.pantam, 2019, 898.lpp;

norisi, tad teorētiski attiecīgās izmeklēšanas darbības rezultāti var tikt atzīti par spēkā neesošiem, tas ir, iegūtie pierādījumi nebūtu izmantojami pierādīšanā.

Nedaudz pakavējoties pie kriminālprocesuālo sūdzību institūta, jānorāda, ka ar 19.11.2020. Grozījumiem Kriminālprocesa likumā samazinātas pārsūdzības iespējas pirmstiesas kriminālprocesā. Līdz ar to uz pētnieciskā darba izstrādes brīdi Kriminālprocesa likuma 337.panta trešā daļa principā nosaka, ka lēmuma vai rīcības pēdējā pārsūdzības pakāpe beidzas ar amatā augstāka prokurora lēmumu. Pirms grozījumiem pārsūdzēt varēja arī amatā augstāka prokurora lēmumu vēl vienam amatā augstākam prokuroram. Komentējot šos grozījumus, juridiskajā literatūrā norādīts, ka šāda pārsūdzības pakāpju samazināšana, visticamāk, nesekmēs efektīvu sūdzību izskatīšanu un iesaistīto personu likumīgo interešu ievērošanu, jo tieši pēdējā pārsūdzības pakāpe bija uzskatāma par efektīvāko⁵⁸ sakarā ar pēdējās amatpersonas neitralitāti, nesaistību ar citām amatpersonām.

Iespējams, ka iepriekš minētais potenciālais problēmjaudājums, ticis novērsts ar 07.01.2021. Grozījumiem Kriminālprocesā likumā⁵⁹, kas grozīja Kriminālprocesa likuma 45.panta otrās daļās 1. un 2.punktu, nosakot, ka amatā augstāks prokurors pār rajona (pilsētas) prokuroriem būs tiesas apgabala prokuratūras prokurors, savukārt pār tiesas apgabala prokuratūras prokuroriem – Ģenerālprokuratūras prokurors⁶⁰. Līdz ar to var atzīt, ka pārsūdzības „pakāpju” starpā nodrošināma zināma savstarpēja nesaistība.

Personas tiesības iesniegt pieteikumu par izmeklēšanas darbību veikšanu ir visnotaļ nozīmīgas, jo iepretim amatpersonām, kuras veic kriminālprocesu citas procesā iesaistītās personas, kā jau minēts, patstāvīgi izmeklēšanas darbības nevar veikt. Toties pēc savas iniciatīvas personas var, piemēram, iesniegt priekšmetus un dokumentus saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 189.panta noteikumiem vai arī saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 131.panta otrās daļas noteikumiem paši uzrakstīt un parakstīt rakstveida liecību.

Persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību nevar veikt izmeklēšanas darbības, jo, šis nav ar valsts varu apveltīts subjekts, toties persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību var lūgt, lai procesa virzītājs (izmeklētājs vai prokurors) veic izmeklēšanas darbības. Šajā aspektā, autoraprāt, problēma var rasties šādu pieteikumu noraidīšanā. Rodas jautājums, cik samērojamas ir personas, kurai ir

⁵⁸ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Jaunākie grozījumi Kriminālprocesa likumā: apskats un komentāri. Jurista vārds, 2021, Nr.1 (1163). Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/277981-jaunakie-grozijumi-kriminalprocesa-likuma-apskats-un-komentari/> [aplūkots 02.05.2021.];

⁵⁹ Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LV likums. Pieņemts 07.01.2021. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/320345-grozijumi-kriminalprocesa-likuma> [aplūkots 02.05.2021.];

⁶⁰ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K., Jurista vārds, 2021, Nr.1 (1163);

tiesības uz aizstāvību tiesības pierādījumu iegūšanā ar, piemēram, izmeklētāju kā procesa virzītāju, ja pirmā subjekta pieteikumi tiktu konstanti noraidīti. Autors šajā kontekstā gan nerunā par nepamatotiem pieteikumiem vai tādiem pieteikumiem, kas vērsti uz izmeklēšanas mākslīgu paildzināšanu, bet gan uz pieteikumiem par izmeklēšanas darbību veikšanu, kuru rezultātā tiktu iegūtas ziņas par faktiem, kas sekmētu aizstāvības pozīciju.

Mg.iur. Gunārs Kūtris 2020.gada eksperta viedoklī par kriminālprocesa normatīvā regulējumā paredzēto tiesību uz aizstāvību realizācijas iespējām⁶¹, komentējot pieteikumus par izmeklēšanas darbību veikšanu un sūdzību iesniegšanu, norāda, ka šīs tiesības var tikt izmantotas negodprātīgi, savukārt pamatotu un saprātīgu pieteikumu par izmeklēšanas darbību veikšanu iesniegšana, būtu svarīgs atbalsts ikvienam procesa virzītājam, ka arī godprātīgu sūdzību iesniegšana uzskatāma par tiesiskas valsts normālu elementu.

Tiesību uz aizstāvību kontekstā nepieminēts nevar palikt aizstāvis. Par aizstāvi kriminālprocesā nevar būt jebkura persona, proti, tā varbūt tikai kāda no Kriminālprocesa likuma 79.pantā minētajiem subjektiem. Jau uzreiz redzams, ka aizstāvis saistās ar advokatūru. Pirmkārt, jāatzīmē, ka advokāts uzskatāms viennozīmīgi par tiesu varai piederīgu profesiju, no kā izriet, ka advokāta zināšanas jurisprudencē ir kvalitatīvākas nekā vidusmēra iedzīvotājam. Zvērināta advokāta kontekstā arī jāmin Latvijas Republikas Advokatūras likuma⁶² 48.panta regulējums, kas paredz zvērinātam advokātam, sniedzot juridisko palīdzību, citu starpā, vākt pierādījumus, arī pieprasot dokumentus no valsts un pašvaldību institūcijām, kā arī citām iestādēm, organizācijām un uzņēmēj sabiedrībām, kurām likumā noteiktajā kārtībā un gadījumos attiecīgie dokumenti jāsniedz. Pirmsšķietami visnotaļ noderīga tiesība aizstāvības nodrošināšanai. Arī judikatūrā atzīts, ka atbilstoši šai tiesību normai zvērinātam advokātam ir tiesības pieprasīt dažāda rakstura informāciju no valsts un pašvaldību institūcijām, savukārt attiecīgajai institūcijai jāizvērtē pieprasītās informācijas nepieciešamība un saistība ar mērķi, kuram tā pieprasīta un jāizvērtē, vai zvērināta advokāta norādītā interese konkrētajā gadījumā atsver nepieciešamību aizsargāt tās intereses, kuru aizsardzībai noteikta ierobežota pieejamība⁶³ (ja šāds informācijas statuss noteikts).

⁶¹ Kūtris G. Eksperta viedoklis (*kopsavilkums*) par kriminālprocesa normatīvajā regulējumā paredzēto tiesību uz aizstāvību realizācijas iespējām, Rīga, 2020. Pieejams: https://lrvk.gov.lv/lv/getrevisionfile/29451-AtlBxKnJUKS_eozpVhLBw8vleYuHwXBc.pdf [aplūkots 02.05.2021.];

⁶² Latvijas Republikas Advokatūras likums: LV likums. Pieņemts 27.04.1993. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/59283-latvijas-republikas-advokaturas-likums> [aplūkots 02.05.2021.];

⁶³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 29.03.2018. spriedums lietā Nr.SKA-148/2018. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/5904> [aplūkots 02.05.2021.];

Minētais judikatūras nolēmums gan apraksta situāciju, kurā zvērināts advokāts vēršas pie valsts vai pašvaldības institūcijas, tādējādi neskaidrība rodas, vai, saņemot advokāta pieprasījumu, fiziskai personai vai juridiskai personai ir pienākums sniegt šo informāciju. Autors uzskata, ka šāda pienākuma nav, jo, pirmkārt, Latvijas Republikas Advokatūras likuma 48.panta otrā daļa ietver sevī priekšnoteikumu, ka informācija ir izsniedzama, ja likums uzliek šādu pienākumu. Autors gan pats nav saskāries ar likumu, kas uzliktu, piemēram, fiziskai personai par pienākumu izsniegt dokumentus zvērinātam advokātam, saņemot attiecīgo pieprasījumu, kā arī, cik autoram zināms, vismaz fiziskām un juridiskām personām nepastāv nekāda veida atbildība par atteikumu vai atbildes nesniegšanu uz advokāta pieprasījumu. Tādējādi, autoraprāt, advokāta pieprasījums funkcionēt var tikai attiecībā pret valsts vai pašvaldību institūcijām.

Apkopojot minēto par personām, kurām ir tiesības uz aizstāvību un aizstāvi, jānorāda, ka saistībā ar pierādīšanas aspektiem secināms, pirmkārt, lai attiecīgā persona varētu aizstāvēties, tai ir jāzina, kāda noziedzīga nodarījuma izdarīšana tiek pārņemta. No spēkā esošā kriminālprocesuālā regulējuma redzams, ka tas neparedz, piemēram, personas, pret kuru uzsākts kriminālprocess vai aizdomās turētā tiesības saņemt visu lietas materiālu kopijas, toties tas neizslēdz apsūdzības pienākumu visus lēmumus, kas attiecās uz šo personu paziņot attiecīgajai personai, kā arī tas neliedz šai personai iesniegt lūgumu, iesniegumu vai pieteikumu par šo esošo lietas materiālu kopiju izsniegšanu.

Secināms, ka amatpersonām, kuras veic kriminālprocesu, procesuālās pilnvaras pierādījumu iegūšanā ir apjomīgākas, kas skaidrojams ar tām piešķirto valsts varu. Persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību, ziņas par faktiem patstāvīgi var iegūt visai ierobežotā apmērā un tā pierādījumus, ko pati nevar iegūt, var iegūt tikai ar pieteikuma iesniegšanu procesa virzītājam (izmeklētājam vai prokuroram) un tikai tad, ja šis pieteikums tiek apmierināts.

Noslēdzot apakšnodaļu par personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību pierādīšanu, jānorāda, ka Kriminālprocesa likums paredz iespējas vērsties pie procesa virzītāja pirmstiesas kriminālprocesā, iesniedzot tam pieteikumus par izmeklēšanas darbību veikšanu, toties minēto tiesību efektīva realizācija ir saistīta ar iesniedzēja godprātību, kā arī pieteikuma izskatīšanu pēc būtības. Autors uzskata, ka pieteikumi par izmeklēšanas darbību veikšanu apmierināmi tikai gadījumos, ja tie objektīvi vērsti uz iesniedzēja tiesisko interešu aizsardzību. Pieteikumu apmierināšana arī ir atkarīga no paša jautājuma izlēmēja attieksmes pret iesniegto pieteikumu, proti, pieteikums ir jāizlemj pēc būtības un nav pieļaujama situācija, kurā procesa virzītājs pirmstiesas kriminālprocesā, nepamatoti noraida šos pieteikumus.

2.4. Cietušais

Autors pētnieciskajā darbā bija nedaudz pievērsies cietušajam kā pierādīšanas subjektam, toties šajā apakšnodaļā autors papildus vērsīs lasītāja uzmanību uz šī subjekta ar pierādīšanu saistītajām īpatnībām.

Kriminālprocesa likuma 95.pantā redzami priekšnoteikumi, kuru konstatācija nepieciešama, lai personu atzītu par cietušo. Pamatā personu nevar atzīt par cietušo bez tās gribas izteikuma. Kriminālprocesa likuma 96.panta pirmajā daļā noteiktas procesa virzītāja tiesības personu atzīt par cietušo un šo lēmumu var uzrakstīt arī rezolūcijas veidā.

Ārpus iespējamās nepieciešamības piedalīties obligātās procesuālās darbībās, cietušais savas tiesības realizē sevis izvēlētā apjomā. Kriminālprocesa likuma 97.¹panta pirmajā daļā un 98.panta pirmajā daļā iekļautas cietušā tiesības pirmstiesas kriminālprocesā. No cietušā pamattiesību uzskaitījuma redzams, ka cietušajam arī ir tiesības pārsūdzēt attiecīgo amatpersonu lēmumus un rīcību, kā arī cietušā pamattiesības lielā mērā saistītas ar kaitējuma kompensācijas pieteikšanu un saņemšanu.

Minētās pamattiesības, protams, skatāmas kopsakarā ar kriminālprocesa pamatprincipu „*tiesības uz kompensāciju par radīto kaitējumu*”. Cietušā dalība kriminālprocesā saistīta ar viņa interesi saņemt kaitējuma kompensāciju, kā arī iesaistīties pierādīšanā, kas vērsta uz personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību potenciāli piemērojamo sodu. Kriminālprocesa likuma 98.panta pirmajā daļā norādīta tiesība iesniegt pieteikumus par izmeklēšanas darbību veikšanu. Cietušais, ņemot aktīvu dalību kriminālprocesā, tiesīgs iesniegt pieteikumus par izmeklēšanas darbību veikšanu, lai kriminālprocesā tiktu iegūtas tādas ziņas par apstākļiem (faktiem), kas sekmētu cietušā intereses.

Kriminālprocesa likuma sestā sadaļa „*Mantiskie jautājumi kriminālprocesā*” reglamentē, tai skaitā, ar noziedzīgu nodarījumu radītā kaitējuma atlīdzināšanu. No Kriminālprocesa likuma 350.panta regulējuma redzams, ka kaitējuma kompensācija ir krimināltiesisko attiecību noregulējuma elements, savukārt, skatot šo pantu kopsakarā ar Kriminālprocesa likuma 351.panta formulējumu secināms, ka kaitējuma kompensācija ne vienmēr ir obligāts priekšnoteikums krimināltiesisko attiecību noregulējumam, jo pēdējais pants paredz cietušā tiesības, nevis pienākumu, iesniegt pieteikumu par radīta kaitējuma kompensāciju.

Toties, ja cietušais attiecīgo pieteikumu iesniedz, tad aprakstītais pants nosaka, ka kompensācijas apmērs par mantisko kaitējumu ir jāpamato, tātad jāpierāda, izmantojot

pierādījumus. Autors jau norādīja savu viedokli ne tikai paša mantiskā kaitējuma apmēra noteikšanā, bet arī īpašumtiesību pierādīšanā. Papildinot šo jānorāda, ka arī Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija kāda spriedumā uzsvērusi apstākli, ka izmeklēšanas laikā kredīta un līzings jēdzieni tika sajaukti, jo līzings gadījumā attiecīga līzings kompānija patur īpašumtiesības, toties kredīta gadījumā, kredīta ņēmējs nezaudē īpašumtiesības uz kustamo mantu, bet tikai labprātīgi ierobežo savas īpašumtiesības⁶⁴, kā arī Civillikuma 2069.pants⁶⁵ paredz divus īpašumtiesību pārejas variantus nomaksas pirkuma gadījumā.

Apkopojot minēto, autors uzskata, ka jebkurā gadījumā, kad runa ir, piemēram, par mantas iznīcināšanu, bojāšanu, nolaupišanu u.tml. mantisku pametumu, tad cietušajam būtu nepieciešams pierādīt to, ka šis mantiskais pametums ir noticis tieši viņam, proti, ka ir noticis tieši viņa mantas samazinājums un aizskartas tieši viņa mantiskās intereses.

Kā visai interesantu atziņu saistībā ar mantiskā kaitējuma kompensāciju var atrast Latvijas Republikas Augstākās tiesas judikatūrā. Minēta atziņa saistāma ar juridiskās palīdzības izdevumu atlīdzināšanu, proti, cietusī kriminālprocesa ietvaros pieteica kaitējuma kompensāciju par juridiskās palīdzības saņemšanu⁶⁶, turklāt šos advokāta izdevumus bija maksājusi cita persona. Izskatāmajā lietā tiesa gan, autoraprāt, nepamatoti nepievērsās apstāklim, ka advokāta izdevumi nav tiešā cēloniskā sakarā ar izdarīto noziedzīgo nodarījumu, proti, advokāta izdevumus cietušais varētu atprasīt civilprocesuālā kārtībā.

Kriminālprocesa likuma 351.pantā aprakstītais kompensācijas apmērs par morālo aizskārumu un fiziskajām ciešanām, pretēji mantiskajam kaitējumam, ir tikai jānorāda, kas skaidrojams ar to, ka „nav iespējams citam cilvēkam pamatot, cik vairāk vai mazāk sāpīgs bija konkrētais sitiens, vai sirdssāpes un pārdzīvojumi ir 100 vai 500 eiro vērtībā. Svarīgākais – norādīt konkrētu pieprasīto kompensācijas summu par morālo aizskārumu un konkrētu summu par fiziskajām ciešanām”⁶⁷, tādējādi šajā gadījumā nevarētu uzskatīt, ka cietušajam būtu uzlikts pienākums pamatot, izmantojot pierādījumus, bet gan tikai norādīt attiecīgo summu.

Ņemot vērā to, ka cietušais ir tā persona, kas cietusi noziedzīga nodarījuma rezultātā un to, ka kaitējuma kompensācijas pieteikšana un saņemšana uzskatāma par taisnīgu krimināltiesisko attiecību noregulējuma neatņemamu elementu, tad arī jānorāda, ka cietušā interese ir, lai

⁶⁴ Rīgas apgabaltiesas 29.01.2015. spriedums lietā Nr.11516011608. Pieejams:

<https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/250479.pdf> [aplūkots 02.05.2021.];

⁶⁵ Civillikums: LV likums. Pieņemts 18.01.1937. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/225418-civillikums> [aplūkots 02.05.2021.];

⁶⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 06.09.2018. lēmums lietā Nr.SKK-420/2018. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/5625> [aplūkots 02.05.2021.];

⁶⁷ Kūtris G. Komentārs Kriminālprocesa likuma 351.pantam, 2019, 931.lpp;

kriminālprocess noslēdzas ar tādu lēmumu, kas vienlaicīgi būtu kaitējuma kompensācijas pamats, kā arī tiktu apmierināta cietušā interese soda noteikšanā. Tādējādi bieži vien cietušais ņem aktīvu dalību kriminālprocesā, realizējot savas tiesības, piemēram, iesniedzot viņa rīcībā esošos dokumentus, sniedzot liecības, iesniedzot pieteikumus par izmeklēšanas darbību veikšanu.

Apkopojot aprakstīto par cietušo, jāsecina, ka cietušā tiesības veikt pierādīšanu ir visnotaļ līdzīgas personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, neskaitot tos aspektus, kas saistāmi ar cietušā, kā pierādīšanas subjekta būtību, piemēram, kaitējuma kompensāciju. Abiem subjektiem ir tiesības iesniegt pieteikumus, iesniegumus, lūgumus par izmeklēšanas darbību veikšanu, lai iegūtu sev vēlamas ziņas par faktiem, abi var, piemēram, iesniegt savā rīcībā esošos dokumentus, priekšmetus, sniegt liecību, kā arī abi šie pierādīšanas subjekti tiesīgi iesniegt sūdzības par amatpersonas, kura veic kriminālprocesu lēmumiem un rīcību, kas pieņemti vai veikta pret šo personu. Cietušā tiesiskā interese lielā mēra saistās ar personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību vainas konstatēšanu, lai cietušais saņemtu attiecīgo kompensāciju, tādējādi cietušā sadarbība ar procesa virzītāju pirmstiesas kriminālprocesā ir sagaidāma. Cietušajam ir jāpamato mantiskais kaitējums, savukārt autors uzskata, ka šim subjektam būtu ne tikai jāpierāda nodarīta kaitējuma apmērs, bet arī tas, ka noteiktu noziedzīgo nodarījumu gadījumā, kaitējums ir nodarīts tieši šai personai, proti, noteiktos gadījumos jāpierāda, ka cietušais ir attiecīgās lietas, mantas īpašnieks.

2.5. Aizskartais mantas īpašnieks

Aizskartā mantas īpašnieka interešu aizsardzība pēdējā laikā ieguvusi visnotaļ lielu uzmanību. 2009.gadā tika ieviests jauns kriminālprocesa dalībnieks – kriminālprocesā aizskartais mantas īpašnieks, toties interesanti, ka likumdevēja motivācija šī dalībnieka ieviešanai publiski pieejamajos likumprojekta pieņemšanas materiālos nav pieejama⁶⁸. Minētais dalībnieks ieviests Kriminālprocesa likuma 111.¹pantā un sākotnēji tam tika paredzētas gaužām maz tiesības, nesakot, ka šobrīd šim subjektam nodrošināts adekvāts tiesību apmērs.

No Kriminālprocesa likuma 111.¹panta pirmās daļas formulējuma redzams, ka par aizskarto mantas īpašnieku atzīstama persona, kurai procesuālo darbību rezultātā ir ierobežotas vai atņemtas tiesības rīkoties ar attiecīgo mantu, turklāt šai personai nevar būt tiesības uz aizstāvību.

⁶⁸ Meikališa Ā. Kriminālprocesā Aizskartā Mantas Īpašnieka Tiesiskas Statuss Un Tā Aktuālā Problemātika. Grām.: Latvijas Universitātes 73.zinātniskās konferences rakstu krājums „Tiesību efektivitāte postmodernā sabiedrībā”. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2015, 83.lpp. Pieejams: https://www.apgads.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Jur-konf-73_2015_Ties-efekt-postmod-sab.pdf [aplūkots 02.05.2021.].

Tādējādi konstatējami konkrēti priekšnoteikumi – esoša manta, mantas īpašnieks vai likumīgais valdītājs, rīcība ar mantu jau ir ierobežota vai atņemta, attiecīgā persona, kam pieder manta vai kas likumīgi valda attiecīgo mantu, nav persona, kurai ir tiesības uz aizstāvību konkrētajā procesā⁶⁹. Jānorāda, ka autors piekrīt juridiskajā literatūrā izteiktajai kritikai attiecībā pret esošo aizskarto mantas īpašnieka formulējumu, proti, tas neaptver visas personas, kuru intereses varētu tikt aizskartas⁷⁰. Jāatzīmē, ka aizskartā mantas īpašnieka procesuālais statuss saistās ar kriminālprocesuālo rīcību aizskārumiem, piemēram, mantas aresta piemērošanu. Ņemot vērā to, ka personas likumiskās intereses var tikt aizskartas vairākos veidos, pamatoti atzīt, ka daļa var kriminālprocesā piedalīties kā aizskartie mantas īpašnieki, bet daļai šāds procesuālais statuss nav paredzēts⁷¹. Tādējādi secināms, ja personai procesuālais statuss nav paredzēts, tad arī tai nav piešķirtas procesuālas tiesības, kas saistās ar viedokļa izteikšanu un pienācīgu šīs personas uzklaušāšanu.

No iepriekš apskatītā redzams, ka aizskartā mantas īpašnieka tiesiskais statuss tiek saistīts ar kazuistiskiem priekšnoteikumiem, kas, autoraprāt, nesekmē krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu, jo šī procesuālā statusa iegūšana tiek liegta tādām personām, kuras kriminālprocesa gala noregulējums nenoliedzami var skart. Autors norāda, ka par visnotaļ uzskatāmu piemēru var minēt Kriminālprocesa likuma 353.panta pirmās daļas 2.punktā minētos nepilngadīgā vecākus, kas atzīstamas par personām, kurām var tikt uzlikts pienākums samaksāt kaitējuma kompensāciju, ja nepilngadīgais tiks atzīts par vainīgu, savukārt esošais regulējums „būtiski ierobežo šo personu tiesību aizsardzību: 1) liedz izteikties pirms lemšanas par aizskārumu, 2) liedz aktīvi piedalīties un 3) liedz efektīvi aizstāvēties pēc nolēmuma pieņemšanas”⁷².

Iepriekš apskatīto nepilngadīgā vecāku gadījumā var rasties situācija, kurā abi vecāki ir trūcīgi, savukārt esošais regulējums neparedz šīm personām izteikties par savu mantisko stāvokli, lai ietekmētu kaitējuma kompensācijas pienākuma uzlikšanu vai kompensācijas apmēru. Pēc tam, kad stājies spēkā galējais noregulējums kriminālprocesā, minētajiem nepilngadīgā vecākiem, autoraprāt, ir visnotaļ ierobežotas iespējas ietekmēt kaitējuma kompensācijas piedziņas procesu,

⁶⁹ Meikališa Ā, 2015, 85.lpp;

⁷⁰ Meikališa Ā. Kriminālprocesā aizskartā mantas īpašnieka tiesiskais statuss un tā aktuālā problemātika. Grām.: Juridisko personu publiski tiesiskā atbildība: aktualitātes, problēmas un iespējamie risinājumi. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2018, 294.lpp. Pieejams:

https://www.apgads.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/izdevumi/2018/Jurid.pers.publiski_tiesiska_atbild.pdf [aplūkots 02.05.2021.];

⁷¹ Meikališa Ā, 2020, 211.lpp;

⁷² Ibid., 212.lpp;

jo cietušais var saņemt attiecīgo izpildu rakstu un uzsākt piedziņas procedūru saskaņā ar Civilprocesa likuma⁷³ noteikumiem.

Aizskartie mantas īpašnieki dalās tādos, kuru mantai uzlikts arests un, kuru mantai nav uzlikts arests⁷⁴. Kriminālprocesa likuma 111.¹panta pirmā daļa paredz tiesības mutvārdos vai rakstveidā izteikt attieksmi par pieņemtajiem lēmumiem attiecībā uz mantu, kā arī iesniegt pieteikumus vai sūdzības par amatpersonas rīcību vai lēmumiem attiecībā uz mantu un arī juridiskās palīdzības saņemšanu, toties šī panta otrā daļa jau reglamentē tiesības pirmās instances tiesā tiem aizskartajiem mantas īpašniekiem, kuru mantai uzlikts arests. Tādējādi uzreiz secināms, ka tiem aizskartajiem mantas īpašniekiem, kuru mantai nav uzlikts arests procesuālo tiesību apmērs ir ievērojami mazāks.

No Kriminālprocesa likuma regulējuma redzams, ka aizskartajam mantas īpašniekam neatkarīgi no tā, vai viņa mantai ir uzlikts arests vai nav uzlikts arests, vispār nav paredzētas tiesības iepazīties ar lietas materiāliem, ko Tieslietu ministrija skaidro, norādot, ka aizskartajam mantas īpašniekam „tiesības un pienākums ir tikai pierādīt mantas likumīgo izcelsmi, nevis atspēkot prokurora pieņēmumu, norādot uz pretargumentiem, vai pierādīt nevainīgumu noziedzīgajā nodarījumā”⁷⁵.

Minēto izteikumu kontekstā vērts atgriezties pie jau apskatītās Eiropas Parlamenta un Padomes 03.04.2014. Direktīvas 2014/42/ES *par nozieguma rīku un noziedzīgi iegūtu līdzekļu iesaldēšanu un konfiskāciju Eiropas Savienībā*. Attiecīgās direktīvas preambulas 24.punktā norādīts, ka konfiskācijai vajadzētu būt iespējamai vismaz tādos gadījumos, kad trešās personas zināja vai tam vajadzēja zināt, ka nodošanas vai iegādes mērķis bija izvairīties no konfiskācijas, kā arī šajā punktā norādīts „Jebkurā gadījumā tam nevajadzētu skart *bona fide* trešo pušu tiesības”, savukārt ar terminu *bona fide*, saprotot labticīgi iegūtas tiesības⁷⁶. Šīs pašas direktīvas preambulas 33.punktā uzsvērts, ka trešo personu pamattiesību saglabāšanai, piemēram, tiesības tikt uzklautam, dalībvalstīm jāparedz konkrēti aizsardzības pasākumi un tiesiskās aizsardzības līdzekļi.

⁷³ Civilprocesa likums: LV likums. Pieņemts 14.10.1998. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/50500-civilprocesa-likums> [aplūkots 02.05.2021.];

⁷⁴ Meikališa Ā. Komentārs Kriminālprocesa likuma 111.¹ pantam, 2019, 381.lpp;

⁷⁵ Ibid., 383.lpp;

⁷⁶ Satversmes tiesas 08.03.2017. spriedums lietā Nr.2016-07-01. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2016/05/2016-07-01_Spriedums-1.pdf#search= [aplūkots 02.05.2021.];

Autoraprāt, protams, nepieciešams tāds tiesiskais regulējums, kas paredz efektīvus tiesiskos līdzekļus, lai nepieļautu noziedzīgi iegūtas mantas apriti, toties šādam regulējumam, vienlaicīgi jāsabalansē arī apskatīto trešo personu intereses attiecīgā procesa ietvaros.

Aizskartā mantas īpašnieka procesuālā statusa iegūšana saistāma ar konkrētu priekšnoteikumu iestāšanos, tādējādi esošais regulējums neaptver visus subjektus, kuru mantiskās intereses uzsāktajā kriminālprocesā var tikt skārtas. Aizskartā mantas īpašnieka pierādīšanas jautājumi saistās ar attiecīgo mantu, toties neatkarīgi no tā, vai mantai ir uzlikts arests vai nav un neatkarīgi no tā, kurā stadijā atrodas kriminālprocess, aizskartajam mantas īpašniekam nav tiesību iepazīties ar lietas materiāliem. Autoraprāt, šāds liegums nenodrošina šo subjektu tiesības pienācīgi izteikties.

Autors uzskata, ka līdztiesības princips tiek pārkāpts arī attiecībā uz tām personām, kuru mantiskās intereses var tikt skartas, pieņemot kriminālprocesa galējo noregulējumu, jo šīm personām tiek liegta iespēja izteikt savu viedokli, tikt uzklausītām.

3. PROCESUĀLĀS LĪDZTIESĪBAS PRINCIPS

Šajā nodaļā autors sākotnēji pievērsīsies līdztiesības principa izpratnei, kā arī autors analizēs iepriekšējās pētnieciskā darba nodaļās apskatīto pirmstiesas kriminālprocesa pierādīšanas subjektu kopsakaru ar līdztiesības principu.

Autors vērsīs uzmanību uz salīdzinoši neseno Kriminālprocesa likuma grozījumu kopsakaru ar līdztiesības principu, kā arī autors veiks Latvijas Republikas nacionālo tiesu prakses analīzi un iztirzās dažādus Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumus, kuros tiesa pievērsusies līdztiesības principam.

3.1. Procesuālās līdztiesības princips, tā izpratne, izpausmes pirmstiesas kriminālprocesā

Procesuālās līdztiesības principa pirmsākumi meklējami Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksē, precīzāk, 23.11.1962. Eiropas Cilvēktiesību tiesa saskārās ar iesniedzēju *Herbert Ofner* un *Alois Hopfinger* advokāta lietoto terminu „*Waffengleichheit*”, ko sākotnēji saistīja ar vienādas procesuālās attieksmes principu, toties attiecīgajā spriedumā vēlāk jau, to definējot par „*ieroču vienlīdzības*” principu (*equality of arms*)⁷⁷. Laikam ejot, minētais princips Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksē analizēts vairākos spriedumos un tā izpratnes attīstība, kā arī satura konkretizācija turpinās. Šeit gan nepieciešams atzīmēt, ka Eiropas Cilvēktiesību tiesa neskata lietu pēc būtības, bet gan pievēršas jautājumam, vai attiecīgā valsts ir pārkāpusi Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencijas⁷⁸ noteikumus. Eiropas Cilvēktiesību tiesa ieroču vienlīdzības principu sasaista ar minētās konvencijas 6.pantu, proti, tiesa norāda, ka tas ir viens no elementiem, kas ir daļa no plašāka koncepta – tiesībām uz taisnīgu tiesu⁷⁹.

Oksfordas juridisko terminu vārdnīcā norādīts, ka ieroču vienlīdzības principu radīja tieši Eiropas Cilvēktiesību tiesa un ieroču vienlīdzības princips nosaka, ka lietas izskatīšanā procesa dalībnieku tiesībām ir jābūt taisnīgi sabalansētām (*a fair balance*), piemēram, katram

⁷⁷ Marčela M. Adversarial principle, The equality of arms and confrontational right – European Court of Human Rights recent jurisprudence. Grām: EU and Comparative Law Issues and Challenges Series. Procedural Aspects of EU Law. 2017, 16.lpp. Pieejams: <https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/project-result-content/8b424813-b661-4eae-b83e-3394244c045a/PROCEDURAL%20ASPECTS%20OF%20EU%20LAW.pdf> [aplūkots 02.05.2021.];

⁷⁸ Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencija. Pieņemta 04.11.1950. Pieejama: https://www.echr.coe.int/documents/convention_lav.pdf [aplūkots 02.05.2021.];

⁷⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 12.05.2005. spriedums lietā *Öcalan v. Turkey*, iesniegums Nr.46221/99, 140.punkts. Pieejams: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22appno%22:%5B%2246221/99%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-69022%22%5D%7D> [aplūkots 02.05.2021.];

dalībniekam būtu jābūt tiesībām izsaukt lieciniekus un noplatināt cita dalībnieka izsauktos lieciniekus⁸⁰.

Ieroču vienlīdzības princips nereti tiek apzīmēts kā procesuālā līdztiesība. Kriminālprocesa likumā procesuālās līdztiesības princips nav iekļauts, toties juridiskajā literatūrā, komentējot spēku zaudējušajā Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Kriminālprocesa Kodeksa 243.pantu⁸¹, norādīts, ka vienlīdzīgu tiesību noteikšana garantē dalībnieku likumisko interešu vienlīdzīgu nodrošināšanu iztiesāšanā⁸², savukārt pēcāk, komentējot Latvijas Kriminālprocesa kodeksa 243.pantā⁸³ ietverto sacīkstes principu atzīts, ka par to var runāt attiecībā uz iztiesāšanas stadiju⁸⁴, kā arī norādīts uz pušu līdztiesības principa esību iztiesāšanas stadijā⁸⁵. No minētā redzams, ka šķietami procesuālās līdztiesības princips saistās ar iztiesāšanu, kas nenoliedzami tā arī ir, bet šī principa izpratne ir attīstījusies un šī attīstība meklējama ne tikai Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksē, bet arī Latvijas Republikas Satversmes tiesas praksē.

Latvijas Republikas Satversmes tiesa 27.06.2003., taisot spriedumu lietā Nr.2003-03-01⁸⁶, norādīja, pirmkārt, ka pušu līdzvērtīgu iespēju princips ir ietverts taisnīgas tiesas jēdzienā, un tas paredz, visām procesā iesaistītajām pusēm iespēju izklāstīt lietas apstākļus, kā arī pušu līdzvērtīgu iespēju princips liedz kādai no pusēm piešķirt būtiskas priekšrocības salīdzinājumā ar oponentu. Turklāt Latvijas Republikas Satversmes tiesa norādīja: “Tā kā krimināllietā process, kas sākas no lietas ierosināšanas brīža un beidzas ar pēdējās instances tiesas sprieduma spēkā stāšanos, ir vienots, minētais princips jāievēro ikvienā krimināllietas tiesvedības stadijā, arī lemjot par apcietinājuma termiņa pagarināšanu”. Izskatāmajā lietā apstrīdētā norma paredzēja Augstākās tiesas Senāta tiesības pagarināt apcietinājuma termiņu virs viena gada un sešiem mēnešiem, bet apstrīdētā tiesību norma nepiešķir tiesājamā tiesības piedalīties tiesas sēdē vai izteikt savu viedokli kādā citā veidā. Latvijas Republikas Satversmes tiesa atzina, ka tiesājamajam ir jādod iespēja gan iepazīties ar tiesas apsvērumiem par apcietinājuma termiņa pagarināšanu, gan izteikties sevis aizstāvēšanai.

⁸⁰ Oxford Dictionary of Law, fifth edition, Oxford University press. New York, 2006, 176.lpp;

⁸¹ Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Kriminālprocesa Kodekss: PSRS likums. Pieņemts 06.01.1961. Pieejams: https://likumi.lv/wwraksti/1961/LPSR_KPK.PDF [aplūkots 02.05.2021.];

⁸² Liede A, 1986, 364.lpp;

⁸³ Latvijas Kriminālprocesa kodekss: LV likums. Pieņemts 06.01.1961. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/90971-latvijas-kriminalprocesa-kodekss> [aplūkots 02.05.2021.];

⁸⁴ Meikališa Ā. Kriminālprocesa tiesības. Vispārīgā daļa. Rīga: RaKa, 2000, 174.lpp;

⁸⁵ Meikališa Ā. Kriminālprocesa terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: RaKa, 1998, 228.lpp;

⁸⁶ Satversmes tiesas 27.06.2003. spriedums lietā Nr.2003-03-01. Pieejams:

https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2016/02/2003-03-01_Spriedums.pdf#search= [aplūkots 02.05.2021.];

Vairāk nekā 10 gadus vēlāk, Latvijas Republikas Satversmes tiesa 23.05.2017. izskatīja lietu Nr.2016-13-01⁸⁷, kas tika ierosināta sakarā ar pieteicējas sabiedrības ar ierobežotu atbildību „Cell Finance” konstitucionālo sūdzību par Kriminālprocesa likuma 629.panta piektās daļas neatbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92.pantam. Konstitucionālās sūdzības būtībā bija apstākļi, ka attiecīgās sūdzības iesniedzējai procesā par noziedzīgi iegūtu mantu tiek liegts iepazīties ar tiem lietas materiāliem, uz kuriem pamatots procesa virzītāja (prokurora) viedoklis par pieteikuma iesniedzējas mantas, kurai uzlikts arests, noziedzīgo izcelsmi vai tās saistību ar noziedzīgo nodarījumu. Apstrīdētā norma paredzēja tā paša procesa virzītāja, kas pieņēmis lēmumu uzsākt procesu par noziedzīgi iegūtu mantu, tiesības pieņemt lēmumu, kas saistās ar citu personu iepazīšanos ar attiecīgās lietas materiāliem. Latvijas Republikas Satversmes tiesa atzina apstrīdēto normu, ciktāl tiesa nevar pārvērtēt procesa virzītāja lēmumu par personas tiesībām iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem tiesiskumu un pamatotību, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 92.panta pirmajam teikumam.

Apskatītajā lietā Latvijas Republikas Satversmes tiesa norādīja, ka procesuālo pilnvaru līdzvērtības princips ir viens no kriminālprocesa pamatprincipiem, kas darbojas visā kriminālprocesā, proti, gan pirmstiesas, gan tiesas procesa laikā. Līdz ar to secināms, ka arī pirmstiesas kriminālprocesā iesaistītajiem subjektiem, kuriem Kriminālprocesa likums uzliek pienākumu veikt pierādīšanu vai piešķir tiesības veikt pierādīšanu, ir nodrošināmas iespējas izklāstīt lietas apstākļus un nevienai no iesaistītajām personām nedrīkst būt nepamatoti piešķirtas būtiskas priekšrocības salīdzinājumā ar oponentu, proti, tiesībām ir jābūt taisnīgi sabalansētām.

Autors gan atzīmē, ka abos iepriekš apskatītajos Latvijas Republikas Satversmes tiesas spriedumos manāma nekonsekvence terminu „*līdzvērtības princips*” un „*līdztiesības princips*” lietojumā. Lietā Nr.2003-03-01 tiesa attiecināja Eiropas Cilvēktiesību tiesas atziņas par līdztiesības principu (*equality of arms*), runājot par līdzvērtīgu iespēju principu. Arī lietā Nr.2016-13-01 redzams, ka spriedumā atrodamas atsauces gan uz līdzvērtības principu, gan uz līdztiesības principu, toties, autoraprāt, abos spriedumos pielietotās atziņas liek uzskatīt, ka runa bijusi par līdztiesības principu. Arī jau apskatītajā mag.iur. Gunāra Kūtra 2020.gada eksperta viedoklī, apzīmējot „*ieroču līdzsvaru*”, tiek lietots gan apzīmējums procesuālo pilnvaru līdzvērtības princips, gan pilnvaru līdztiesība. Autors gan uzskata, ka nereti minētie termini tiek lietoti kā sinonīmi.

⁸⁷ Satversmes tiesas 23.05.2017. spriedums lietā Nr.2016-13-01. Pieejams: [https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2016/07/2016-13-01_Spriedums.pdf#search=\[aplūkots 02.05.2021.\]](https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2016/07/2016-13-01_Spriedums.pdf#search=[aplūkots%2002.05.2021.]);

Juridiskajā literatūrā, vērtējot Kriminālprocesa likuma 18.pantā ietvertā procesuālo pilnvaru līdzvērtības principa darbības sfēru, norādīts, ka tas attiecināms uz dažādiem procesa dalībniekiem, kuriem kādā konkrētā brīdī procesā ir uzlikti vienādi pienākumi, piešķirtas vienādas tiesības u.tml., piemēram, ja visiem ieinteresētajiem dalībniekiem ir tiesības piedalīties tiesas sēdē, tad visi šie dalībnieki ir pienācīgi par to jāinformē⁸⁸, tādējādi procesuālo pilnvaru līdzvērtības princips regulē vienīgi tās situācijas, kad procesa dalībniekiem ir piešķirtas vienādas tiesības, savukārt procesuālās līdztiesības princips ir arī vērsts uz tādu situāciju nepieļaušanu, kurās vienam procesa dalībniekam nepamatoti nav piešķirtas tiesības, kādas ir piešķirtas citam procesa dalībniekam, kādēļ tas nepamatoti nokļūst nelabvēlīgākā stāvoklī⁸⁹. Līdz ar to uzskatāms, ka procesuālās līdztiesības princips ir ar plašāku darbības sfēru.

No procesuālās līdztiesības principa izriet valsts pienākums izveidot tādu lietu izskatīšanas procesuāltiesisko regulējumu, kas nodrošinātu to, ka kāda no attiecīgajā procesā iesaistītajām personām netiktu nepamatoti nostādīta nelabvēlīgākā stāvoklī kā citi procesa dalībnieki⁹⁰.

Procesuālās līdztiesības principa pienācīga „iedzīvināšana” panākama, pirmkārt, paredzot tādu normatīvo regulējumu, kas atbilst apskatītajām šī principa izpausmēm, otrkārt, nodrošinot tādu esošā (līdztiesības principam atbilstošā) regulējuma piemērošanas praksi, kas nepārkāpj procesuālās līdztiesības principu.

Autors uzskata, ka pirmstiesas kriminālprocesa regulējums lielākoties nodrošina pušu līdztiesību, toties regulējuma problemātika, autoraprāt, saistās ar to, ka Kriminālprocesa likums nevienā brīdī aizskartajam mantas īpašniekam neparedz tiesības iepazīties ar lietas materiāliem un nepamatoti liedz personām, kuru mantiskās intereses varētu tikt aizskartas kriminālprocesā, dalību attiecīgajā procesā.

Ņemot vērā pētnieciskā darba 2.nodaļā aprakstīto procesa virzītāju pirmstiesas kriminālprocesā kompetenci, secināms, ka Kriminālprocesa likums paredz šīm amatpersonām, kuras veic kriminālprocesu būtiskas priekšrocības ziņu par faktiem iegūšanā, t.i., pierādījumu iegūšanā, toties jāuzsver, ka šīs priekšrocības nav piešķirtas nepamatoti. Šādu pilnvaru esība

⁸⁸ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa veidi, uzbūves raksturojums un pamatprincipi. Grām.: Kriminālprocess. Raksti. 2005 – 2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010, 64.lpp;

⁸⁹ Smans A. Procesuālās Līdztiesības Principa Izpratne Kriminālprocesā. Grām.: Latvijas Universitātes 76. Starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums "Centrālās un Austrumeiropas juridiskās tradīcijas un juridiskās identitātes jautājumi". Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2018, 293.lpp. Pieejams: https://www.apgads.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/izdevumi/2018/Book_76_juristu_konference_2018_gala.pdf [aplūkots 02.05.2021.];

⁹⁰ Briede J., Danovskis E., Bitāns A., 2011, 135.lpp;

izriet no valsts varas realizācijas kriminālprocesā un nepieciešamības novest attiecīgo kriminālprocesu līdz taisnīgam krimināltiesisko attiecību noregulējumam.

Pierādījumu iegūšanā procesa virzītājs pirmstiesas kriminālprocesā atrodas centrālajā lomā, jo šis ir vienīgais pierādīšanas subjekts, kas ziņā par faktiem, zināmā mērā, var iegūt piespiedu kārtā. Tādējādi citi subjekti vērsas pie procesa virzītāja pirmstiesas kriminālprocesā ar lūgumiem, iesniegumiem, pieteikumiem par noteiktu izmeklēšanas darbību veikšanu. Autors uzskata, ka šādā veidā tiek panākta pušu līdztiesība pirmstiesas kriminālprocesā. Tiesību normu piemērošanas praksē līdztiesības principa pārkāpumi pirmstiesas kriminālprocesā varētu saistīties ar dažādu iesniegumu, lūgumu, pieteikumu nepamatotu noraidīšanu, sūdzību neizskatīšanu pēc būtības, kā arī lietas materiālu nepieejamībā.

Pirmkārt, pievērsoties līdztiesības principa pārkāpumiem esošā regulējuma piemērošanas praksē, atkārtoti jānorāda, ka pamatoti pieteikumi par izmeklēšanas darbību veikšanu ir „svarīgs atbalsts ikvienam procesa virzītājam”⁹¹ un to izskatīšana pēc būtības sekmē procesuālo līdztiesību pirmstiesas kriminālprocesā, jo visām procesā iesaistītajām pusēm jādod iespēja izklāstīt lietas apstākļi, savukārt, iespējams, attiecīgās pozīcijas izklāstīšanai ir nepieciešams iegūt pierādījumus, piemēram, veicot kratīšanu, nopratinot liecinieku. Nav pieļaujama situācija, kurā procesa virzītājs pirmstiesas kriminālprocesā iegūst tikai un vienīgi apsūdzības pierādījumus, bet atsakās apmierināt, piemēram, aizstāvības pieteikumus par izmeklēšanas darbību veikšanu. Šāds gadījums būtu uzskatāms par procesuālās līdztiesības principa pārkāpumu.

Kā līdzīga rakstura piemēru var minēt situāciju administratīvā pārkāpuma lietā, kuras ietvaros pie atbildības saucamā persona iesniedza lūgumu par liecinieka nopratināšanu, jo liecinieks var sniegt ziņas par būtiskiem procesuāliem pārkāpumiem, toties ar 20.04.2021. lēmumu lūgums noraidīts ar pamatojumu „Administratīvā pārkāpuma lietā Nr.15550008811221 ir iegūti pietiekami pierādījumi, kas apstiprina, ka [...] vadījāt transportlīdzekli atrodoties alkoholisko dzērienu ietekmē”⁹². Ņemot vērā to, ka administratīvā pārkāpuma lietas uzskatāmas par „mazajām krimināllietām”⁹³ jāsecina, ka procesuālās līdztiesības princips šajā piemērā ir pārkāpts, jo, nepamatoti tiek liegta aizstāvības liecinieku pieaicināšana, turklāt redzams, ka par

⁹¹ Kūtris G., 2020, 14.lpp;

⁹² Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Kārtības policijas pārvaldes Satiksmes administratīvo pārkāpumu izskatīšanas biroja 20.04.2021. lēmums administratīvā pārkāpuma lietā Nr.15550008811221 [nav publicēts];

⁹³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 31.08.2007. spriedums lietā Nr.SKA-355/2007. Pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/departament3/2007/ad310807.doc> [aplūkots 02.05.2021.].;

pierādījumus, apzināt dažādus cilvēkus un piekodināt, lai tie izvairīgi sniedz liecības, kā arī noprast turpmāk veicamās izmeklēšanas darbības.

Pamatā pilnīga iepazīstināšana ar krimināllietas materiāliem saistīta ar pirmstiesas kriminālprocesa pabeigšanu, piemēram, Kriminālprocesa likuma 412.panta trešās daļas 1.punkts paredz to, ka, pabeidzot kriminālprocesu, prokurors izsniedz apsūdzētajam vai viņa aizstāvim tiesai nododamās krimināllietas kopijas. Protams, nekas neliedz attiecīgajai personai arī pirms pirmstiesas kriminālprocesa pabeigšanas iesniegt procesa virzītājam pieteikumu par krimināllietas kopiju izsniegšanu, toties, katrā kriminālprocesā lietas materiālu saturs, procesuālo darbību veikšanas nepieciešamība u.tml. apstākļi ir atšķirīgi, tādējādi arī šāda rakstura piekļuve lietas materiāliem ir izvērtējama.

Līdztekus līdztiesības principam kriminālprocesā pastāv arī sacīkstes princips, kas ir cieši saistīti un nereti skatāmi savstarpējā kopsakarā⁹⁵, savukārt ar sacīkstes principu kriminālprocesā saprotot „ka gan apsūdzības uzturētājam, gan aizstāvībai ir jādod tiesības iepazīties un izteikt viedokli par iesniegtajiem apsvērumiem, kā arī par trešo personu sniegtajiem pierādījumiem. Papildus tam apsūdzības uzturētājam jāatklāj aizstāvības pusei visus tās rīcībā esošos pierādījumus gan pret apsūdzēto, gan tos, kas būtu apsūdzētā interesēs”⁹⁶. Autors uzskata, ka sacīkstes principa realizācija vairāk saistāma ar tiesvedības stadiju, toties attiecīgajām personām krimināllietas materiāli Kriminālprocesa likuma paredzētajā apmērā tiek izsniegti, nosūtot lietu uz tiesu. Līdz ar to savlaicīga lietas materiālu saņemšana sekmē personas tiesisko interešu nodrošināšanu, jo šīm personām rodas iespēja ātrāk iepazīties ar lietas materiāliem.

Kopsakarā ar minēto, autors vērs uzmanību uz apskatītā aizskartā mantas īpašnieka procesuālajām tiesībām saistībā ar iepazīšanos ar lietas materiāliem. Proti, šīm personām nevienā brīdī, pat nododot krimināllietu tiesai, netiek paredzētas tiesības iegūt to lietas materiālu kopijas, kas attiecās uz arestēto mantu. Autors uzskata, ka esošais kriminālprocesuālais regulējums paredz aizskartajam mantas īpašniekam, kura mantai ir uzlikts arests, piedalīties pierādījumu pārbaudē, kas saistās ar attiecīgo mantu un izteikties par mantas izcelsmi tiesas debatēs, toties regulējums neparedz šim subjektam tiesības iepazīties ar attiecīgajiem lietas materiāliem. Neredzot to lietas

⁹⁵ Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencijas 6.panta piemērošanas ceļvedis – Guide on Article 6 of the Convention – Right to a fair trial (criminal limb). Updated on 31 December 2020. Council of Europe/European Court of Human Rights, 2020. Pieejams: https://www.echr.coe.int/documents/guide_art_6_criminal_eng.pdf [aplūkots 02.05.2021.].

⁹⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 16.02.2020. spriedums lietā *Jasper v. The United Kingdom*, iesniegums Nr. 27052/95, 51.punkts. Pieejams: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22jasper%22%2C%22itemid%22:%5B%22001-58495%22%5D%7D> [aplūkots 02.05.2021.] un Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 17.12.2013. lēmums lietā Nr.SKK-0216-13. Pieejams: <https://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/138975.pdf> [aplūkots 02.05.2021.].

materiālu kopumu, kas attiecas uz aizskartā mantas īpašnieku mantu, autoraprāt, tiek ierobežotas šī subjekta tiesības vēlākā procesa stadijā pilnvērtīgi izteikties par tiesību ierobežojuma tiesiskumu un pamatotību.

Apkopojot nodaļā aprakstīto, jāsecina, ka līdztiesības princips izriet no Latvijas Republikas Satversmes 92.pantā un Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6.pantā ietvertajām tiesībām uz taisnīgu tiesu un tas nosaka likumdevēja pozitīvo pienākumu radīt tādu tiesisko regulējumu, kas kādam procesa dalībniekam nepiešķir būtiskas, nepamatotas priekšrocības iepretim citiem procesa dalībniekiem. Līdztiesības principa pārkāpums var rasties, ne tikai likumdevējam neizpildot minēto pienākumu, nesabalansējot procesa dalībnieku tiesības un pienākumus, bet arī tiesību normu piemērošanas prakses rezultātā, neatbilstoši realizējot amatpersonām, kuras veic kriminālprocesu, piešķirto rīcības brīvību.

Ņemot vērā to, ka kriminālprocess sastāv no vairākām stadijām un posmiem, jānorāda, ka katrā stadijā un posmā līdztiesības princips ir jāievēro. Galējs krimināltiesisko attiecību taisnīgs noregulējums var tikt sasniegts tikai tad, ja arī pirmstiesas kriminālprocesā ievērots līdztiesības princips.

Pirmstiesas kriminālprocesā ar valsts varu apveltītajam procesa virzītājam piešķirtas tādas procesuālās tiesības, kas nav piešķirtas citiem procesa dalībniekiem, toties nevar apgalvot, ka šādas procesuālās pilnvaras piešķirtas nepamatoti. Noziedzīgu nodarījumu izmeklēšanā un personu saukšanai pie kriminālatbildības nepieciešams, no vienas puses, tāds regulējums, kas ļauj valsts varai efektīvi virzīt kriminālprocesu uz taisnīgu krimināltiesisko attiecību noregulējumu, toties, no otras puses, regulējumam jāparedz tiesiski mehānismi, kas sekmē arī citu procesā iesaistīto pierādīšanas subjektu interešu aizsardzību. Pierādīšanas jautājumā pirmstiesas kriminālprocesā pušu līdztiesības princips vērojams pierādīšanas subjektu iespējā vērsties pie procesa virzītāja pirmstiesas kriminālprocesā ar pieteikumiem, lūgumiem, iesniegumiem par izmeklēšanas darbību veikšanu, lai iegūtu pierādīšanā izmantojamus līdzekļus, proti, pierādījumus, kas skaidrojams ar to, ka tikai amatpersonas, kuras veic kriminālprocesu, ir tiesīgas realizēt valsts varu un secīgi ir tiesīgas iegūt pierādījumus, ko citas procesā iesaistītās personas patstāvīgi iegūt nevarētu.

Procesā iesaistīto pierādīšanas subjektu līdztiesību sekmē sūdzību iesniegšanas iespēja par amatpersonu, kuras veic kriminālprocesu lēmumiem vai rīcību. Sūdzību iesniegšanas iespēja nodrošina minēto lēmumu un rīcības tiesiskuma un pamatotības kontroli, kas neļauj attiecīgajām

amatpersonām piešķirto valsts varu izmantot nepamatoti vai neatbilstoši normatīvajam regulējumam.

Pirmstiesas kriminālprocesā līdztiesības principa izpausme vērojama pamatotu pieteikumu un godprātīgu sūdzību iesniegšanā un to objektīvā izskatīšanā pēc būtības. Šādā veidā tiek adekvāti sabalansētas procesā iesaistīto personu intereses un nerodas situācija, kurā kādam procesa dalībniekam piešķirtas būtiskas un nepamatotas priekšrocības salīdzinājumā ar citiem. Līdztiesības principa pārkāpums saskatāms gadījumā, ja pierādīšanas subjektu pieteikumi par izmeklēšanas darbību veikšanu tiek nepamatoti noraidīti, tādējādi veidojas situācija, kurā šīs personas nevar iegūt pierādījumus, kas nepieciešamas attiecīgās pozīcijas nostiprināšanai.

Līdztiesības princips, citu starpā, paredz visām procesā iesaistītajām pusēm iespēju izklāstīt lietas apstākļus, toties, lai pienācīgā kārtā varētu izklāstīt lietas apstākļus, šīm personām nepieciešama piekļuve lietas materiāliem, lai pilnvērtīgi pēcāk sniegtu attiecīgo apstākļu izklāstu. Spēkā esošais Kriminālprocesa regulējums neparedz neierobežotu piekļuvi lietas materiāliem, kas skaidrojams ar nepieciešamību aizsargāt izmeklēšanas noslēpumu, toties attiecīgo materiālu izsniegšana nodrošināma, pieņemot pirmstiesas kriminālprocesa galējo regulējumu. Šajā kontekstā vērojama likuma nepilnība saistībā ar aizskarto mantas īpašnieku, proti, aizskartajam mantas īpašniekam nevienā brīdī netiek izsniegtas to lietas materiālu kopijas, kas attiecās uz viņa mantu.

3.2. 19.11.2020. Grozījumi Kriminālprocesa likumā un līdztiesības princips

Pētnieciskā darba 2.nodaļā autors jau nedaudz pievērsās 19.11.2020. Grozījumiem Kriminālprocesa likumā, toties nepieciešams atgriezties pie apskatītajiem grozījumiem. Precīzāk, grozījumu rezultātā grozīts Kriminālprocesa likuma 489.pants, kas pamatā reglamentē paziņošanu par tiesas sēdi. Līdz grozījumiem minētais pants noteica, ka pēc tiesas sēdes laika noteikšanas, tiesnesis nekavējoties dod rīkojumu tiesas kancelejai uzaicināt uz tiesas sēdi izsaukamās personas un paziņot tiesas sēdes laiku prokuroram un aizstāvim, kā arī tiesnesis paziņo aizstāvībai par tiesībām ne vēlāk kā 10 dienas pirms pirmās tiesas sēdes iesniegt uz tiesas sēdi izsaukamo personu sarakstu ar norādi, kāda apstākļa noskaidrošanai tās nepieciešams uzaicināt⁹⁷.

⁹⁷ Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. [06.07.2020.red.]. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/107820-kriminalprocesa-likums> [aplūkots 01.04.2021.];

Spēkā esošā šī panta redakcija uzsvāru liek aizstāvības lomai, proti, tiesnesis nosūta aizstāvībai aicinājumu 10 darba dienu laikā iesniegt paziņojumu par nopratināmajām personām. Ja aizstāvība norāda, ka nav nepieciešams izsaukt agrāk nopratināto personu, kuras liecības iekļautas tiesā izmantojamo pierādījumu uzskaitījumā, tad aizstāvība piekrīt, ka liecībā fiksētās ziņas lietas dalībnieki varēs izmantot tiesas debatēs un tiesa tās varēs izmantot nolēmumā savu secinājumu pamatošanai. Turklāt tiesnesis arī paziņo par tiesībām iesniegt to personu sarakstu, kuras agrāk nebija nopratinātas un kuras, pēc aizstāvības domām, būtu izsaucamas uz tiesas sēdi, ar norādi, kāda apstākļa noskaidrošanai tās nepieciešams uzaicināt.

Likumprojekta papildinātajā anotācijā norādīts, ka „tādā veidā tiks nodrošināts tas, ka personas, par kuru liecībām aizstāvības pusei nav šaubu, netiks pratinātas atkārtoti un tiks saīsināts iztiesāšanas ilgums [...], turpmāk tiks pārbaudītas tieši tās liecības, kuras pēc aizstāvības domām ir nepieciešams pārbaudīt, tādā veidā nodrošinot personas tiesības uz taisnīgu tiesu, ievērojot KPL 71. pantā noteiktās tiesības apsūdzētajam pirmās instances tiesā piedalīties katra pierādījuma tiešā un mutvārdos veiktā pārbaudē”⁹⁸.

No paša panta gramatiskā formulējuma un anotācijas redzams, ka aizstāvība izvirzīta priekšplānā pierādījumu pārbaudes aspektā, kas saistīts ar lieciniekiem. Visnotaļ interesanti, ka anotācijā šķietami uzsvārs likts uz apsūdzētā tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšanu, ievērojot apsūdzētā tiesības pirmās instances tiesā piedalīties katra pierādījuma tiešā un mutvārdos veiktā pārbaudē. Salīdzinājumam jānorāda, ka Kriminālprocesa likuma 99.panta pirmās daļas 5.punkts nosaka jau pētnieciskā darba 2.nodaļā apskatītā cietušā tiesības pirmās instances tiesā piedalīties katra tiesā pārbaudāma pierādījuma tiešā un mutvārdos veiktā pārbaudē.

Kriminālprocesa likuma 506.panta ceturtā daļa arī tika grozīta, nosakot, ka tiesas debašu dalībnieki savus secinājumus var motivēt ar ziņām, kas fiksētas konkrētajā kriminālprocesā agrāk sniegtajās liecībās, ja aizstāvība piekritusi šo liecību izmantošanai. Savus secinājumus var motivēt arī ar personas, kura tiesas sēdē sniedza liecības, konkrētajā kriminālprocesā agrāk sniegtajām liecībām.

Secināms, ka aizstāvībai piešķirtās tiesības sastādīt tiesas sēdē nopratināmo personu sarakstu ir nesaraucjami saistītas ar turpmāko debašu saturu. Tiesas debates ir tiesīgo lietas dalībnieku runas, kurās tiek analizēti un novērtēti tiesas izmeklēšanā izskatītie pierādījumi, secinot no tiem

⁹⁸ Likumprojekta Nr.555/Lp13 „Grozījumi Kriminālprocesa likumā” papildinātā anotācija. Pieejama: https://likumi.lv/wwraksti/LIKUMI/PAPILDINATAS_ANOTACIJAS/PAPILD_ANOT_KPL_GROZ_555.DOCX [aplūkots 02.05.2021.];

viedokli par to, kā jāizšķir iztiesājamā krimināllieta⁹⁹ un, kurās savu praktisko izpausmi gūst arī pierādīšana¹⁰⁰.

Tātad, ja ar līdztiesības principu saprot, no vienas puses, visām procesā iesaistītajām pusēm iespēju izklāstīt lietas apstākļus un, no otras puses, liedz kādai no pusēm piešķirt būtiskas, nepamatotas priekšrocības salīdzinājumā ar oponentu¹⁰¹, tad rodas jautājums, vai, grozot Kriminālprocesa likuma 489.pantu, nav noticis līdztiesības principa pārkāpums. Redzams, ka pants aizstāvībai piešķir dominējošu lomu noprotināmo liecinieku izvēlē, toties likumdevējs šķietami nav pievērsies tam, ka kriminālprocesā varbūt iesaistīti arī citi procesa dalībnieki, piemēram, cietušais.

Gadījumā, ja aizstāvība nenorāda, ka kādu iepriekš noprotinātu personu ir nepieciešams izsaukt uz tiesu, tad aizstāvība piekrīt, ka liecībā fiksētās ziņas var tikt izmantotas debatēs un nolēmuma taisīšanā. Autors uzskata, ka aizstāvība neizsauktu tādus lieciniekus, kas iepriekš snieguši, piemēram, paviršu liecību, kas nepierāda apsūdzētā vainu ārpus saprātīgām šaubām. Toties cietušā interese šādā gadījumā būtu noprotināt liecinieku, lai saņemtu pēc iespējas detalizētākas ziņas par apstākļiem (faktiem), kas pierāda apsūdzētā vainu. Nevar atzīt, ka šie grozījumi sekmējuši līdztiesības principa „iedzīvināšanu” Kriminālprocesa likumā. Likumdevējs grozījumus pamatojis ar it kā nepieciešamību saīsināt iztiesāšanas ilgumu un nepieciešamību nodrošināt apsūdzētā tiesības uz taisnīgu tiesu, precīzāk, Kriminālprocesa likuma 71.panta paredzētās tiesības, kas saistās ar pierādījumu pārbaudi.

1.Tabula „Tiesības piedalīties pierādījumu pārbaudē”

<p>Kriminālprocesa likuma 71.pants. <u>Apsūdzētā</u> tiesības pirmās instances tiesā [..]</p> <p><i>7) piedalīties katra pierādījuma tiešā un mutvārdos veiktā pārbaudē, ja pierādījums attiecas uz viņa apsūdzību vai personu raksturojošiem datiem;</i></p>	<p>Kriminālprocesa likuma 43.pants. Valsts <u>apsūdzības uzturētāja</u> pilnvaras pirmās un apelācijas instances tiesā [..]</p> <p><i>4) virzīt apsūdzības pierādījumu pārbaudi un piedalīties pārējo pierādījumu pārbaudē;</i></p>
<p>Kriminālprocesa likuma 99.pants. <u>Cietušā</u> tiesības pirmās instances tiesā [..]</p> <p><i>5) piedalīties katra tiesā pārbaudāma pierādījuma tiešā un mutvārdos veiktā pārbaudē;</i></p>	<p>Kriminālprocesa likuma 111.¹ pants. Kriminālprocesā <u>aizskartā mantas īpašnieka</u> tiesības un pienākumi [..]</p> <p><i>5) piedalīties katra tiesā pārbaudāma pierādījuma attiecībā uz mantas izcelsmi tiešā un mutvārdos veiktā pārbaudē;</i></p>

⁹⁹ Liede A. Kriminālprocess un tiesu pierādījumi. Rīga: Zvaigzne ABC, 1970, 172.lpp;

¹⁰⁰ Strada-Rozenberga K. Komentārs Kriminālprocesa likuma 126.pantam, 2019, 425.lpp;

¹⁰¹ Satversmes tiesas 03.04.2014. lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr.2013-11-01. Pieejams: [https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2016/02/2013-11-01_Lemums_izbeigšana.pdf#search=\[aplūkots 02.05.2021.\]](https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2016/02/2013-11-01_Lemums_izbeigšana.pdf#search=[aplūkots 02.05.2021.]);

No 1.Tabulā iztīrītajiem Kriminālprocesa likuma pantiem redzams, ka apsūdzētais nebūt nav vienīgais subjekts, kuram likums piešķir tiesības piedalīties pierādījumu pārbaudē. Autors uzskata, ka, pamatojot attiecīgo grozījumu nepieciešamību ar apsūdzētā tiesībām piedalīties pierādījumu pārbaudē, nav tikušas ņemtas vērā arī citu subjektu tiesības, tādējādi veidojas situācija, kurā tiesības nav taisnīgi sabalansētas.

Šāda veida izvēles iespējas noteikt to personu loku, kas iztiesāšanā tiks pratinātas, uzskatāmas par būtisku priekšrocību iepretim citiem procesa dalībniekiem, turklāt likumdevēja skaidrojums anotācijā, ka grozījumu rezultātā „turpmāk tiks pārbaudītas tieši tās liecības, kuras pēc aizstāvības domām ir nepieciešams pārbaudīt” neiztur kritiku, jo Kriminālprocesa likums nosaka vienādas pilnvaras pierādīšanas subjektiem, citu starpā, arī dalībā pierādījumu pārbaudē¹⁰².

Ņemot vērā to, ka noprotināmo liecinieku izvēle ir saistīta ar pierādījumu pārbaudi, secināms, ka minētie pierādīšanas subjekti tomēr nav līdztiesīgi. Šķietami visiem ir vienādas tiesības, bet 19.11.2020. Grozījumu Kriminālprocesa likumā kontekstā, jāmin citāts no Džordža Orvela literārā darba „Dzīvnieku Ferma”, proti, „Visi dzīvnieki ir vienlīdzīgi, bet daži dzīvnieki ir vienlīdzīgāki par citiem”¹⁰³. Ar citātu tiek saprasta situācija, kurā tiek norādīts, ka visi ir vienlīdzīgi, toties nelielai grupai subjektu tiek piešķirtas zināmas privilēģijas. Izskatāmie grozījumi rada situāciju, kurā aizstāvība šķietami ir „*tiesīgāka*” nekā citi subjekti.

Papildus jāmin, ja „aizstāvība tiek īstenota bez profesionālas juridiskās palīdzības, apsūdzētajam var būt objektīvas grūtības orientēties lietas apstākļos, identificēt situācijas, kurās nepieciešama pierādījumu pārbaude, utt.”¹⁰⁴. Tādējādi var būt situācijas, kurās tiesības lemt par tiesā noprotināmajiem lieciniekiem ir piešķirtas personai, precīzāk, apsūdzētajam, kurš pietiekoši labi neorientējas lietas apstākļos. Dr.iur. Ārija Meikališa un dr.iur. Kristīne Strada-Rozenberga, aprakstot šo potenciālo problemātiku, vērta uzmanību uz apstākli, ka sākotnējā Tieslietu ministrijas ierosinājumā bija iekļautas norādes par to, ja apsūdzētais savu aizstāvību īsteno pats, tad tiesa aicina visas personas, kuru liecības norādītas kā izmantojams pierādījums lēmumā par krimināllietas nodošanu tiesai¹⁰⁵.

¹⁰² Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K, Jurista vārds, 2021, Nr.1 (1163);

¹⁰³ Orwell G. Animal Farm, Burmese Days, A Clergyman's Daughter, Coming Up for Air, Keep the Aspidistra Flying, Nineteen Eighty-Four: Complete & Unabridged. London: Martin Secker & Warburg limited, 1980, 63.lpp;

¹⁰⁴ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K, Jurista vārds, 2021, Nr.1 (1163);

¹⁰⁵ Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas 20.03.2020. vēstule „Par priekšlikumiem uz likumprojekta „Grozījumi Kriminālprocesa likumā” (reģ. Nr. 555/Lp13) otro lasījumu”. Pieejama: <http://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/641B94EB9BF31812C2258536002A7826?OpenDocument> [aplūkots 02.05.2021.];

Autors, pievienojoties juridiskajā literatūrā izteiktajam¹⁰⁶, norāda, ka visnotaļ efektīvs līdzeklis personu tiesisko interešu nodrošināšanai būtu sagatavošanās sēdes ieviešana, kurā procesā iesaistītie dalībnieki varētu katrs pienācīgi izteikties par tiem pierādījumiem, kas izmantojami pierādīšanā. Šāda veida sēde novērstu situāciju, kurā tikai vienam procesa dalībniekam piešķirtas tiesības lemt par liecinieku izsaukšanu un tiktu nodrošināta visu iesaistīto personu viedokļa uzklaušāšana, nevienu nenostādot labvēlīgākā pozīcijā. Kā arī apsūdzētajam, kas savu aizstāvību īsteno pats, būtu iespēja noklausīties citu iesaistīto personu viedokli un, tādējādi pienācīgāk izteikties par to, kurus lieciniekus nepieciešams nopratināt.

3.3. Līdztiesības princips nacionālajā tiesu praksē un Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksē

Autors šajā apakšnodaļā pievērsīsies dažādu nacionālo tiesu un Eiropas Cilvēktiesību tiesas nolēmumu apskatam, lai radītu priekšstatu par to kādās situācijās konstatējams līdztiesības principa pārkāpums un, kādās pārkāpums nav konstatējams.

Latvijas Republikas Augstākā tiesa 26.03.2014. taisīja lēmumu lietā Nr.SKK-0101-14¹⁰⁷, ar kuru Kurzemes apgabaltiesas 22.10.2013. spriedums pilnībā atcelts un lieta nosūtīta jaunai izskatīšanai Kurzemes apgabaltiesā. Izskatāmajā lietā apsūdzētais kasācijas sūdzībā bija atsaucies uz apelācijas instances tiesas Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6.panta trešā punkta d) apakšpunkta pārkāpumu, kā arī uz Kriminālprocesa likuma būtiskiem pārkāpumiem, kas noveduši pie nelikumīga nolēmuma. Izskatāmajā lietā apsūdzētais uzskatīja, ka līdztiesības un sacīkstes principa pārkāpums radies, jo viņš notiesāts uz tādu līdzapsūdzētā un liecinieka liecību pamata, kurus nebija iespējams nopratināt tiesas sēdē. Arī prokurore, atsaucoties uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumu lietā *Isgro v. Italy*¹⁰⁸, norādīja, ka apsūdzētajam ir jāsniedz atbilstoša un pietiekama iespēja nopratināt un noraidīt apsūdzības lieciniekus vai nu brīdī, kad šis liecinieks sniedz liecības, vai vēlākajā procesa posmā. Latvijas Republikas Augstākā tiesa norādīja, ka gadījumā, kad notiesāšana tikai vai lielā mērā ir balstīta uz liecībām, kuras sniegusi persona, kuru apsūdzētajam nav bijusi iespēja nopratināt pirmstiesas izmeklēšanas vai iztiesāšanas laikā, atzīstams, ka tiesības uz aizstāvību ir tikušas ierobežotas tādā

¹⁰⁶ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K, Jurista vārds, 2021, Nr.1 (1163);

¹⁰⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas 26.03.2014. lēmums lietā Nr.SKK-0101-14. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/153517.pdf> [aplūkots 02.05.2021.].;

¹⁰⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 19.02.1991. spriedums lietā *Isgro v. Italy*, iesniegums Nr.11339/85, 34.punkts. Pieejams: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22tabview%22:%22document%22,%22itemid%22:%22001-57653%22%7D> [aplūkots 02.05.2021.].;

apmērā, kas nav savienojams ar Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6.punktā ietvertajām garantijām¹⁰⁹.

Papildus minētajam Latvijas Republikas Augstākā tiesa atzina, ka apelācijas instances tiesai vajadzēja izvērtēt vai liecinieka pirmstiesas kriminālprocesa laikā sniegtās liecības nav atzīstamas par būtisku pierādījumu, kas var izšķirt lietas iznākumu, un vai tādā gadījuma apsūdzētā vainīguma pamatošana ar šādām liecinieka liecībām, par kurām apsūdzētajam nav bijis iespējams iztaujāt liecinieku, nepārkāptu apsūdzētā tiesības uz aizstāvību. Latvijas Republikas Augstākā tiesa atzina, ka apelācijas instances tiesa pieļāvusi Kriminālprocesa likuma būtisku pārkāpumu un atcēla attiecīgo spriedumu pilnībā, nosūtot lietu jaunai izskatīšanai.

Zemgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija izskatīja krimināllietu Nr.11390014013¹¹⁰ sakarā ar apsūdzētā aizstāvja apelācijas sūdzību, kurā aizstāvis norādīja, ka pirmās instances tiesas veiktā pierādījumu analīze sprieduma motīvu daļā ir formāla un dublē apsūdzības uzturētāja debašu runu, kā arī pirmās instances tiesa ir ignorējusi aizstāvja aizstāvības runā izteiktos argumentus un apsvērumus, tādējādi pārkāpjot sacīkstes principu un pušu līdztiesības principu. Zemgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija ar minēto spriedumu atcēla Tukuma rajona tiesas 19.11.2014. spriedumu, atzīstot apsūdzēto par nevainīgu un attaisnojot viņu pret viņu celtajā apsūdzībā, citu starpā, spriedumā norādot „pirmās instances tiesas spriedumā ir izklāstīti pierādījumi, taču spriedumā iztrūkst nepieciešamās pierādījumu analīzes par to, kādus šajā lietā nozīmīgus pierādīšanas priekšmetā ietilpstošus apstākļus tie pierāda”.

Latvijas Republikas Senāts 18.03.2021. lēmumā krimināllietā Nr.SKK-64/2021¹¹¹ izskatīja kasācijas sūdzību, kurā aizstāvis norādīja, ka apelācijas instancē aizstāvībai nebija liegtas tiesības piedalīties pierādījumu pārbaudē un novērtēšanā, kā arī izteikties tiesas debatēs, toties apelācijas instances tiesa pārkāpusi procesuālo pilnvaru līdztiesības principu, jo nav ņēmusi vērā aizstāvības apsvērumus un argumentus, kā arī nav motivējusi savus atzinumus. Senāts konstatēja, ka apelācijas instances tiesas spriedums pēc savas struktūras nebija atbilstošs Kriminālprocesa

¹⁰⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 20.09.1993. spriedums lietā *Saidi v. France*, iesniegums Nr.14647/89, 43. un 44.punkts. Pieejams:

<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22saidi%22%2C%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22:%5B%22001-57839%22%5D%7D> [aplūkots 02.05.2021.];

¹¹⁰ Zemgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 27.04.2015. spriedums krimināllietā Nr.11390014013. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/229611.pdf> [aplūkots 02.05.2021.];

¹¹¹ Latvijas Republikas Senāta 18.03.2021. lēmums lietā Nr.SKK-64/2021. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/442977.pdf> [aplūkots 02.05.2021.];

likuma 564.panta prasībām, savukārt šāds pārkāpums nav atzīstams par Kriminālprocesa likuma būtisku pārkāpumu.

Līdz ar to atzīstams, ja aizstāvībai ir iespēja izklāstīt lietas apstākļus, tad aizstāvības apstākļu izklāsts ir izvērtējams pēc būtības, jo pretējā gadījumā veidojas situācija, kurā apsūdzības lietas izklāstam tiek dota nepamatota priekšroka, tādējādi potenciāli radot pušu līdztiesības principa pārkāpumu, savukārt apstākļi, ka tiesas motivācija, argumentācija ir iekļauta spriedumā, bet daļa atrodas sprieduma aprakstošajā daļā un daļa motīvu daļā, nav atzīstams par līdztiesības principa pārkāpumu.

Kādas citas krimināllietas ietvaros aizstāvis, citu starpā, kasācijas sūdzībā norādīja, ka prokuroram tika piešķirtas procesuālas priekšrocības attiecībā pret apsūdzēto, jo prokurors tiesas sēdē piedalījies videokonferences režīmā un pati tiesa uzņēmusies atrast krimināllietas materiālos prokuroram apsūdzības uzturēšanai nepieciešamos materiālus un tos pārbaudīt, kā arī aizstāvis norādīja, ka pārkāpts procesuālās līdztiesības princips, neatzīstot apsūdzētajam un aizstāvībai tiesas sēdē piedalīties videokonferences režīmā¹¹². Senāts norādīja, ka no tiesas sēdes protokola neizriet apgalvojums, ka tiesa pati būtu uzņēmusies atrast prokuroram nepieciešamos materiālus, kā arī lietas materiālos nav informācijas par to, ka aizstāvība būtu lūgusi piedalīties tiesas sēdē videokonferences režīmā. Tādējādi var secināt, ka līdztiesības principa pārkāpums konstatējams gadījumos, kad objektīvi ir radies nelabvēlīgāks stāvoklis savu interešu aizsardzībā.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa izskatīja lietu *Kuopila v. Finland*¹¹³ un 27.04.2000. taisīja spriedumu attiecīgajā lietā. Iesniedzēja *Kaija Kuopila* nodarbojās ar dažādu mākslas darbu tirdzniecību. 1990.gada septembrī viņai tika uzticēts pārdod *Helene Schjerfbeck* gleznu, savukārt glezna tā arī netika pārdota. 1991.gada sākumā izmeklēšanas iestāde uzsāka kriminālprocesi, kura ietvaros *Kaija Kuopila* tika saukta pie kriminālatbildības. Rajona (pilsētas) tiesa pieņēma notiesājošu spriedumu, savukārt apelācijas tiesvedības gaitā, iesniedzēja norādīja, ka, viņasprāt, glezna nav oriģināla. Tika veiktas izmeklēšanas darbības, lai noskaidrotu, vai attiecīgā glezna ir oriģināls. Izmeklēšanas darbību rezultātā tika noskaidrots, ka glezna nav oriģināla un prokurors apelācijas instances tiesai to paziņoja 02.08.1993., savukārt pašai iesniedzējai tas tika paziņots tikai 12.11.1993.

¹¹² Latvijas Republikas Senāta 08.03.2021. lēmums lietā Nr.SKK-19/2021. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/442201.pdf> [aplūkots 02.05.2021.].

¹¹³ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 27.04.2000. spriedums lietā *Kuopila v. Finland*, iesniegums Nr.27752/95. Pieejams: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22kuopila%22%2C%22itemid%22:%5B%22001-58784%22%5D%7D> [aplūkots 02.05.2021.].

Iesniedzēja norādīja, ka ir pārkāpts pušu līdztiesības princips, jo viņai nebija nodrošināta iespēja izteikties par prokurora iesniegtajiem materiāliem. Eiropas Cilvēktiesību tiesa, izpētot lietas materiālus, norādīja, ka, citu starpā, prokurors, nosūtot apelācijas instances tiesai attiecīgos materiālus, bija arī izteicis savu viedokli, proti, viņš norādīja, ka šie materiāli neattiecas uz iesniedzējai inkriminētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem un pirmās instances spriedums ir atstājams negrozīts. Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzina, ka ir noticis pušu līdztiesības principa pārkāpums, jo iesniedzējai netika nodrošināta tāda pati iespēja izteikties par iesniegtajiem materiāliem, kā arī iesniedzējai nebija nodrošināta iespēja izteikt savu nostāju par prokurora viedokli.

09.03.2021. Eiropas Cilvēktiesību tiesa taisīja spriedumu lietā *Zinin v. Russia*¹¹⁴, kurā tiesa pievērsās gan jautājumam, kas saistās ar to, vai nav konstatējama kūdīšana no izmeklēšanas iestādes puses, gan jautājumam par procesuālās līdztiesības principa pārkāpumu. Izskatāmajā lietā Krievijas Federācijas izmeklēšanas iestādes amatpersona bija sazinājusies ar iesniedzēju *Stanislav Nikolayevich Zinin* un norādījusi, ka vēlas iegūt datorprogrammu „K”. Iesniedzējs lejupielādēja pieprasītās datorprogrammas pirātisko versiju un to pēcāk arī centās uzstādīt amatpersonas datorā. Pievērsoties procesuālās līdztiesības pārkāpumam, iesniedzējs norādīja, ka nedz viņš, nedz viņa advokāts tikuši informēti nozīmēto tiesas sēdi kasācijas instancē, tādējādi Krievijas Federācija pārkāpa Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencijas 6.panta pirmo un trešo daļu.

Krievijas Federācijas valdība Eiropas Cilvēktiesību tiesai iesniedza it kā nosūtīto tiesas pavēsti, savukārt tā bija noformēta kā vienkāršs sūtījums un lietā nebija citu pierādījumu par attiecīgās pavēstes nosūtīšanu. Tiesa atzina, ka pavēstes bija nepieciešams nosūtīt ierakstītu sūtījumu veidā, tādējādi tiesa atzina, ka nedz iesniedzējam, nedz viņa advokātam pavēstes netika piegādātas. Kasācijas instances tiesas sēde noritēja bez iesniedzēja un viņa advokāta dalības, turklāt prokurors tiesas sēdē veica dažāda rakstura izteikumus, uz kuriem iesniedzējam netika dota iespēja atbildēt. Eiropas Cilvēktiesību tiesa norādīja, ka ticis pārkāpts pušu līdztiesības princips (*equality of arms*), kā arī ticis pārkāpts sacīkstes princips (*adversarial proceedings*).

Apkopojot apskatīto nacionālo tiesu un Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksi, autors secina, ka līdztiesības principa pārkāpums var tikt konstatēts situācijās, kurās kādam lietas dalībniekam netika paziņots par tiesas sēdi, jo šādā gadījumā persona nav tikusi informēta par tās tiesībām

¹¹⁴ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 09.03.2021. spriedums lietā *Zinin v. Russia*, iesniegums Nr.54339/09. Pieejams: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22zinin%22%2C%22itemid%22:%5B%22001-207919%22%5D%7D> [aplūkots 02.05.2021.].;

piedalīties sēdē un izteikties par attiecīgo jautājumu. Līdztiesības principa pārkāpums var tikt saskatīts situācijās, kurās apsūdzētajam nav nodrošināta iespēja nopratināt apsūdzības lieciniekus, uz kuru liecību pamata apsūdzētais tiek saukts pie atbildības. Ir nepieciešams izvērtēt, kādā pakāpē apsūdzētā vainas pamatošana notiek ar attiecīgo liecinieku liecībām.

Personas tiesības izteikties ir skatāmas plašākā izpratnē, proti, autoraprāt, tiesības izteikties sevī ietver arī tiesības tikt uzklausītam un saņemt motivētu atbildi uz šīs personas izteikumiem. Nevar veidoties situācija, kurā personai ir tikušas nodrošinātas tiesības izteikties, bet neviens no šīs personas izteikumiem nav ņemts vērā un šiem izteikumiem nav sniegts juridisks novērtējums.

KOPSAVILKUMS

Pētījuma rezultātā autors izvirza aizstāvēšanai šādas tēzes:

1. Pierādīšanas subjektu savstarpējās attiecībās nepieciešams nodrošināt līdztiesības principu, lai atbilstošā veidā tiktu panākta katra pierādīšanas subjekta interešu aizsardzība. Līdztiesības principa darbības sfēra nav ierobežota tikai ar lietas izskatīšanu tiesā, proti, līdztiesības princips funkcionē visā kriminālprocesā kā vienotā veselumā;
2. Līdztiesības princips ir nesaraujami saistīts ar tiesībām uz taisnīgu tiesu, un tas:
 - a) Paredz likumdevēja pienākumu radīt tādu normatīvo regulējumu, kas taisnīgi sabalansē pierādīšanas subjektu tiesības;
 - b) Liedz kādam pierādīšanas subjektam piešķirt būtiskas un nepamatotas priekšrocības salīdzinājumā ar pārējiem pierādīšanas subjektiem;
 - c) Nosaka to, ka katram pierādīšanas subjektam nodrošināma pienācīga iespēja izklāstīt lietas apstākļus;
3. Praksē pastāv nekonsekvenču terminu „*līdztiesības princips*” un „*līdzvērtības princips*” lietojumā. Uzskatāms, ka līdzvērtības princips ir ar šaurāku tvērumu, toties Eiropas Cilvēktiesību tiesa savos spriedumos runā tikai par līdztiesības principu (*equality of arms*);
4. Pirmstiesas kriminālprocesa specifika liedz pierādīšanas subjektus apveltīt ar absolūti identisku tiesību/pienākumu klāstu, tādējādi līdztiesības principa izpaušmes pirmstiesas kriminālprocesā meklējamas pierādīšanas subjektu atšķirīgo procesuālo stāvokļu taisnīgā sabalansēšanā;
5. Procesa virzītājam pirmstiesas kriminālprocesā paredzēta plaša rīcības brīvība, realizējot tam piešķirto valsts varu, veikt tādas procesuālas darbības, ko citi pierādīšanas subjekti nav tiesīgi veikt, toties nevar apgalvot, ka šāda priekšrocība piešķirta nepamatoti, jo tā izriet no valsts nepieciešamības efektīvi izmeklēt noziedzīgos nodarījumus un laikus saukt pie kriminālatbildības attiecīgās personas;
6. Pieteikumi par izmeklēšanas darbību veikšanu un sūdzības par amatpersonu, kuras veic kriminālprocesu, lēmumiem/rīcību uzskatāmi par tiesisku mehānismu, kas līdzsvaro

procesa virzītāja pirmstiesas kriminālprocesā un pārējo pierādīšanas subjektu procesuālo stāvokli. Pieteikumu par izmeklēšanas darbību veikšanu apmierināšana sekmē attiecīgā pierādīšanas subjekta tiesisko interešu aizsardzību, savukārt sūdzību iesniegšanas iespēja nodrošina lēmumu/rīcības tiesiskuma un pamatotības kontroli;

7. Līdztiesības principa pārkāpums var rasties ne tikai likumdevējam, nepieņemot atbilstošu tiesisko regulējumu, bet arī amatpersonām, kuras veic kriminālprocesu, nepareizi piemērojot esošo regulējumu, proti, nepareizi izmantojot sev piešķirto rīcības brīvību, piemēram, nepamatoti noraidot dažādus pieteikumus par izmeklēšanas darbību veikšanu un/vai neizskatot sūdzības pēc būtības;
8. Uzskatāms, ka spēkā esošais regulējums lielākoties nodrošina līdztiesības principa „iedzīvināšanu” pirmstiesas kriminālprocesā, jo tas paredz tiesisku balansu starp procesa virzītāja un pārējo pierādīšanas subjektu procesuālajiem stāvokļiem, toties problemātika vērojama aizskartā mantas īpašnieka tiesiskajā regulējumā;
9. Pašreizējais aizskartā mantas īpašnieka procesuālais statuss saistās ar jau esošu aizskārumu un neaptver visas personas, kuru intereses varētu tikt aizskartas konkrētajā kriminālprocesā, tādējādi šīm personām tiek liegta iespēja iegūt procesuālo statusu un izteikties par potenciāli sagaidāmo aizskārumu, lai aizsargātu savas tiesiskās intereses. Nevar uzskatīt, ka šāds regulējums atbilst līdztiesības principam, jo tas nepamatoti liedz daļai personu izklāstīt lietas apstākļus;
10. Pabeidzot pirmstiesas kriminālprocesu, nododot lietu tiesai, aizskartajam mantas īpašniekam būtu jāparedz tiesības saņemt to lietas materiālu kopijas, kas attiecas uz attiecīgo mantu;
11. 19.11.2020. Grozījumi Kriminālprocesa likumā, kas saistās ar nopratināmo personu saraksta sastādīšanu, rada aizstāvībai būtiskas un nepamatotas priekšrocības salīdzinājumā ar citiem procesa dalībniekiem. Regulējumam jābūt tādām, kas taisnīgi un adekvāti sabalansē pierādīšanas subjektu tiesības, tai skaitā, tiesības izvēlēties tiesas sēdē nopratināmos lieciniekus. Likumdevējs 19.11.2020. Grozījumus Kriminālprocesa likuma 498.pantā un 506.pantā pamatojis ar nepieciešamību it kā nodrošināt apsūdzētā tiesības uz taisnīgu tiesu, toties tajā pašā laikā tika ignorētas, piemēram, cietušā tiesības.

12. Līdztiesības princips uzskatāms par ievērotu gadījumā, ja personai ir nodrošinātas tiesības pienācīgi izklāstīt lietas apstākļus, kā arī šīs personas apstākļu izklāstam ir sniegts adekvāts novērtējums. Personas tiesības tikt uzklautai un izklāstīt lietas apstākļus nav pašmērķīgas. Tās nav vērstas tikai uz to, lai personai tiktu nodrošināta iespēja izteikties, bet vērstas uz taisnīga krimināltiesisko attiecību noregulējuma sasniegšanu, proti, izklāsta adresāts ņem vērā attiecīgo informāciju un sniedz šai informācijai savu juridisko novērtējumu;
13. Līdztiesības principa pārkāpumi konstatējami tikai tādos gadījumos, kuros attiecīgais pierādīšanas subjekts ir atradies objektīvi nelabvēlīgākā stāvoklī attiecībā uz savu interešu aizsardzību.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS SARAKSTS

Literatūra:

1. Bole S. Par izmeklēšanas noslēpumu, izmeklēšanas gaidu un sabiedrību. Jurista vārds, Domnīca/Eseja. Pieejams: <https://juristavards.lv/eseja/278723-par-izmeklesanas-noslepumu-izmeklesanas-gaitu-un-sabiedribu/> [aplūkots 02.05.2021.];
2. Briede J., Danovskis E., Bitāns A. Komentārs Latvijas Republikas Satversmes 92.pantam. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēku pamattiesības. Sagatavojis autoru kolektīvs Prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011;
3. Gurevičs D. Cietušā – juridiskās personas – pārstāvis kriminālprocesā un tā atbildība. Jurista vārds, 2020, Nr.34 (1144). Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/277068-cietusa-juridiskas-personas-parstavis-kriminalprocesa-un-ta-atbildiba/> [aplūkots 02.05.2021.];
4. Helmane I. KPL grozījumus par noziedzīgā ceļā iegūtu mantu vedīs Juridiskā komisija. Pieejams: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/303946-kpl-grozijumus-par-noziedziga-cela-iegutu-mantu-vetis-juridiska-komisija-2019> [aplūkots 02.05.2021.];
5. Kūtris G. Komentārs Kriminālprocesa likuma 351.pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Zinātniska monogrāfija prof.Kristīnes Stradas-Rozenbergas zinātniskajā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019;
6. Kūtris G. Eksperta viedoklis (*kopsavilkums*) par kriminālprocesa normatīvajā regulējumā paredzēto tiesību uz aizstāvību realizācijas iespējām, Rīga, 2020. Pieejams: https://lrvk.gov.lv/lv/getrevisionfile/29451-AtlBxKnJUKS_eozpVhLBw8vleYuHwXBc.pdf [aplūkots 02.05.2021.];
7. Liede A. Kriminālprocess un tiesu pierādījumi. Rīga: Zvaigzne ABC, 1970;
8. Liede A. Latvijas PSR Kriminālprocesa kodeksa komentāri. Avots: 1986;
9. Meikališa Ā. Apsūdzība kriminālprocesā. Jurista vārds, 2009, Nr.2 (545). Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/186178-apsudziba-kriminalprocesa/> [aplūkots 02.05.2021.];
10. Meikališa Ā. Izmeklēšanas efektivitāte Latvijā: Problēmas un iespējamie risinājumi. Grām.: Latvijas Universitātes 76. Starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums "Centrālās un Austrumeiropas juridiskās tradīcijas un juridiskās identitātes jautājumi". Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2018. Pieejams: https://www.apgads.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/izdevumi/2018/Book_7_6_juristu_konference_2018_-gala.pdf [aplūkots 02.05.2021.];

11. Meikališa Ā. Izmeklētāja darbības uzraudzība. Jurista vārds, 2021, Nr.2 (1164). Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/278017-izmekletaja-darbibas-uzraudziba/> [aplūkots 02.05.2021.];
12. Meikališa Ā. Kriminālprocesa tiesības. Vispārīgā daļa. Rīga: RaKa, 2000;
13. Meikališa Ā. Kriminālprocesā Aizskartā Mantas Īpašnieka Tiesiskas Statuss Un Tā Aktuālā Problemātika. Grām.: Latvijas Universitātes 73.zinātniskās konferences rakstu krājums „Tiesību efektivitāte postmodernā sabiedrībā”. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2015. Pieejams: https://www.apgads.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Jur-konf-73_2015_Ties-efekt-postmod-sab.pdf [aplūkots 02.05.2021.];
14. Meikališa Ā. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: Raka, 1998;
15. Meikališa Ā., Strada K. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. 2. labotais un papildinātais izdevums. Rīga: RaKa, 2000;
16. Meikališa Ā. Kriminālprocesā aizskartā mantas īpašnieka tiesiskais statuss un tā aktuālā problemātika. Grām.: Juridisko personu publiski tiesiskā atbildība: aktualitātes, problēmas un iespējamie risinājumi. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2018. Pieejams: https://www.apgads.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/izdevumi/2018/Jurid.pers.publiski_tiesiska_atbild.pdf [aplūkots 02.05.2021.];
17. Meikališa Ā. Komentārs Kriminālprocesa likuma 111.¹ pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Zinātniska monogrāfija prof.Kristīnes Stradas-Rozenbergas zinātniskajā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019;
18. Meikališa Ā. Personas, Kuru Mantiskās Intereses Aizskartas Kriminālprocesa Gaitā Vai Rezultātā: To Tiesiskā Aizsardzība. Grām.: Latvijas Universitātes 78.starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums „Starptautisko un Eiropas Savienības tiesību piemērošana nacionālajās tiesās”. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2020. Pieejams: https://www.apgads.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Juridiskas-konferences/JUZK-78-2020/juzk.78-Book.pdf [aplūkots 25.02.2021.];
19. Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Jaunākie grozījumi Kriminālprocesa likumā: apskats un komentāri. Jurista vārds, 2021, Nr.1 (1163). Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/277981-jaunakie-grozijumi-kriminalprocesa-likuma-apskats-un-komentari/> [aplūkots 01.02.2021.];

20. Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa veidi, uzbūves raksturojums un pamatprincipi. Grām.: Kriminālprocess. Raksti. 2005 – 2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010;
21. Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Taisnīgums kriminālprocesā. Jurista vārds, 2011, Nr.48 (695). Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/240165-taisnigums-kriminalprocesa/> [aplūkots 25.02.2021.];
22. Neimanis J. Ievads tiesībās. Rīga: zv.adv. J.Neimanis, 2004;
23. Rozenbergs J. Komentārs Kriminālprocesa likuma 60.² pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Zinātniska monogrāfija prof.Kristīnes Stradas-Rozenbergas zinātniskajā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019;
24. Rusanovs E. Turpinot par iebildumiem jautājumos, kas skar tiesu kompetenci apsūdzības trūkumu novēršanā. Jurista vārds, 2015, Nr.27 (879). Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/266955-turpinot-par-iebildumiem-jautajumos-kas-skar-tiesu-kompetenci-apsudzibas-trukumu-noversana/> [aplūkots 02.05.2021.];
25. Smans A. Procesuālās Līdztiesības Principa Izpratne Kriminālprocesā. Grām.: Latvijas Universitātes 76. Starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums "Centrālās un Austrumeiropas juridiskās tradīcijas un juridiskās identitātes jautājumi". Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2018. Pieejams: https://www.apgads.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/izdevumi/2018/Book_7_6_juristu_konference_2018_-gala.pdf [aplūkots 02.05.2021.];
26. Strada K. Pierādīšanas teorijas pamatjēdzienu problemātika kriminālprocesā. Disertācija. Rīga, 2002. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/3603/Strada_K_Pieradisanas_teorijas_pam_atjedzienu_problematika_2002.pdf?sequence=1 [aplūkots 02.05.2021.];
27. Strada-Rozenberga K. Ar netradicionālu skatu uz pierādīšanas teoriju kriminālprocesā. Jurista vārds, 2002, Nr.8 (241). Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/61429-ar-netradicionalu-skatu-uz-pieradisanas-teoriju-kriminalprocesa/> [aplūkots 02.05.2021.];
28. Strada-Rozenberga K. Komentārs Administratīvās atbildības likuma 90.pantam. Grām: Administratīvo pārkāpumu tiesības. Administratīvās atbildības likuma skaidrojumi. Sagatavojis autoru kolektīvs E.Danovska un G.Kūtra zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2020;

29. Strada-Rozenberga K. Pierādīšanas standarts un priekšmets. Jurista vārds, 2021, Nr.2 (1164). Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/278036-pieradisanas-standarts-un-prieksmets/> [aplūkots 02.05.2021.];
30. Strada-Rozenberga K. Vispārīgs ieskats jautājumos, ko rada 21.11.2019. grozījumi Kriminālprocesa likumā. Grām.: Latvijas Universitātes 78.starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums „Starptautisko un Eiropas Savienības tiesību piemērošana nacionālajās tiesās”. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2020. Pieejams: https://www.apgads.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Juridiskas-konferences/JUZK-78-2020/juzk.78-Book.pdf [aplūkots 02.05.2021.];
31. Strada-Rozenberga K. Komentārs Kriminālprocesa likuma 29.pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Zinātniska monogrāfija prof.Kristīnes Stradas-Rozenbergas zinātniskajā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019;
32. Strada-Rozenberga K. Komentārs Kriminālprocesa likuma 123.pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Zinātniska monogrāfija prof.Kristīnes Stradas-Rozenbergas zinātniskajā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019;
33. Strada-Rozenberga K. Komentārs Kriminālprocesa likuma 124.pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Zinātniska monogrāfija prof.Kristīnes Stradas-Rozenbergas zinātniskajā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019;
34. Strada-Rozenberga K. Komentārs Kriminālprocesa likuma 126.pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Zinātniska monogrāfija prof.Kristīnes Stradas-Rozenbergas zinātniskajā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019;
35. U.Krastiņš, V.Liholaja, A.Niedre “Krimināltiesības. Vispārīgā daļā. Trešais papildinātais izdevums”. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008;
36. U.Krastiņš. Komentārs Krimināllikuma 8.pantam. Grām.: Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I-VIII¹ nodaļa). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015;
37. ;Zeppa-Priedīte V. Komentārs Kriminālprocesa likuma 320.pantam, Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Zinātniska monogrāfija prof.Kristīnes Stradas-Rozenbergas zinātniskajā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019;
38. Zeppa-Priedīte V. Komentārs Kriminālprocesa likuma 336.pantam, Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Zinātniska monogrāfija prof.Kristīnes Stradas-Rozenbergas zinātniskajā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019;

39. Interneta vārdnīca „Tezaurs”. Pieejams: <https://tezaurs.lv/pamatot:1> [aplūkots 02.05.2021.];
40. Interneta vārdnīca Letonika. Pieejams: <https://datubazes.lanet.lv:5257/groups/default.aspx?r=10621049&q=klasifik%C4%81cija&cid=829828&g=2> [aplūkots 02.05.2021.];
41. Blackstone W. Commentaries of the Laws of England. In four books. Philadelphia: J. B. Lippincott Company, 1892. Pieejams: https://oll-resources.s3.us-east-2.amazonaws.com/oll3/store/titles/2142/Blackstone_1387-02_EBk_v6.0.pdf [aplūkots 02.05.2021.];
42. Marčela M. Adversarial principle, The equality of arms and confrontational right – European Court of Human Rights recent jurisprudence. Grām: EU and Comparative Law Issues and Challenges Series. Procedural Aspects of EU Law. 2017. Pieejams: <https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/project-result-content/8b424813-b661-4eae-b83e-3394244c045a/PROCEDURAL%20ASPECTS%20OF%20EU%20LAW.pdf> [aplūkots 02.05.2021.];
43. Orwell G. Animal Farm, Burmese Days, A Clergyman's Daughter, Coming Up for Air, Keep the Aspidistra Flying, Nineteen Eighty-Four: Complete & Unabridged. London: Martin Secker & Warburg limited, 1980;
44. Oxford Dictionary of Law, fifth edition, Oxford University press. New York, 2006;

Normatīvie akti:

45. Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencija. Pieņemta: 04.11.1950. Pieejama: https://www.echr.coe.int/documents/convention_lav.pdf [aplūkots 02.05.2021.];
46. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2012/13/ES Par tiesībām uz informāciju kriminālprocesā. Pieņemta: 22.05.2012. Pieejama: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?qid=1437988495775&uri=CELEX:32012L0013> [aplūkots 02.05.2021.];
47. Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 3. aprīļa Direktīvas 2014/42/ES par nozieguma rīku un noziedzīgi iegūtu līdzekļu iesaldēšanu un konfiskāciju Eiropas Savienībā: ES direktīva. Pieņemta: 03.04.2014. Pieejama: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A32014L0042> [aplūkots 02.05.2021.];

48. Latvijas Republikas Satversme: LV likums. Pieņemts 15.02.1922. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/57980-latvijas-republikas-satversme> [aplūkots 02.05.2021.];
49. Civillikums: LV likums. Pieņemts 18.01.1937. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/225418-civillikums> [aplūkots 02.05.2021.];
50. Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Kriminālprocesa Kodekss: PSRS likums. Pieņemts 06.01.1961. Pieejams: https://likumi.lv/wwwraksti/1961/LPSR_KPK.PDF [aplūkots 02.05.2021.];
51. Latvijas Kriminālprocesa kodekss: LV likums. Pieņemts 06.01.1961. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/90971-latvijas-kriminalprocesa-kodekss> [aplūkots 02.05.2021.];
52. Latvijas Republikas Advokatūras likums: LV likums. Pieņemts 27.04.1993. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/59283-latvijas-republikas-advokaturas-likums> [aplūkots 02.05.2021.];
53. Prokuratūras likums: LV likums. Pieņemts: 19.05.1994. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/57276-prokuraturas-likums> [aplūkots 02.05.2021.];
54. Civilprocesa likums: LV likums. Pieņemts 14.10.1998. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/50500-civilprocesa-likums> [aplūkots 02.05.2021.];
55. Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/107820-kriminalprocesa-likums> [aplūkots 02.05.2021.];
56. Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LV likums. Pieņemts 23.05.2013. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/257425-grozijumi-kriminalprocesa-likuma> [aplūkots 02.05.2021.];
57. Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LV likums. Pieņemts: 22.06.2017. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/292018-grozijumi-kriminalprocesa-likuma> [aplūkots 02.05.2021.];
58. Administratīvās atbildības likums: LV likums. Pieņemts:25.10.2018. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/303007-administrativas-atbildibas-likums> [aplūkots 02.05.2021.];
59. Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LV likums. Pieņemts 21.11.2019. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/311271-grozijumi-kriminalprocesa-likuma> [aplūkots 02.05.2021.];
60. Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LV likums. Pieņemts 19.11.2020. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/319095-grozijumi-kriminalprocesa-likuma> [aplūkots 02.05.2021.];
61. Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LV likums. Pieņemts: 07.01.2021. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/320345-grozijumi-kriminalprocesa-likuma> [aplūkots 02.05.2021.];

Juridiskās prakses materiāli:

62. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 19.02.1991. spriedums lietā *Isgro v. Italy*, iesniegums Nr.11339/85. Pieejams: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22tabview%22:\[%22document%22\],%22itemid%22:\[%22001-57653%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22tabview%22:[%22document%22],%22itemid%22:[%22001-57653%22]}) [aplūkots 02.05.2021.];
63. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 20.09.1993. spriedums lietā *Saidi v. France*, iesniegums Nr.14647/89. Pieejams: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:\[%22saidi%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-57839%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22saidi%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-57839%22]}) [aplūkots 02.05.2021.];
64. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 08.02.1996. spriedums lietā *John Murray v. United Kingdom*, iesniegums Nr.18731/91. Pieejams: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:\[%22john%20murray%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-57980%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22john%20murray%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-57980%22]}) [aplūkots 02.05.2021.];
65. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 27.04.2000. spriedums lietā *Kuopila v. Finland*. Iesniegums Nr.27752/95. Pieejams: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:\[%22kuopila%22\],%22itemid%22:\[%22001-58784%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22kuopila%22],%22itemid%22:[%22001-58784%22]}) [aplūkots 02.05.2021.];
66. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 12.05.2005. spriedums lietā *Öcalan v. Turkey*, iesniegums Nr.46221/99. Pieejams: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:\[%2246221/99%22\],%22itemid%22:\[%22001-69022%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:[%2246221/99%22],%22itemid%22:[%22001-69022%22]}) [aplūkots 02.05.2021.];
67. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 23.03.2007. spriedums lietā *Borisova v. Bulgaria*, iesniegums Nr.56891/00. Pieejams: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:\[%22\%22CASE%20OF%20BORISOVA%20v.%20BULGARIA%22%22\],%22itemid%22:\[%22001-78794%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22\%22CASE%20OF%20BORISOVA%20v.%20BULGARIA%22%22],%22itemid%22:[%22001-78794%22]}) [aplūkots 02.05.2021.];
68. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 16.02.2020. spriedums lietā *Jasper v. The United Kingdom*, iesnieguma Nr. 27052/95. Pieejams: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:\[%22jasper%22\],%22itemid%22:\[%22001-58495%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22jasper%22],%22itemid%22:[%22001-58495%22]}) [aplūkots 02.05.2021.];

69. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 09.03.2021. spriedums lietā *Zinin v. Russia*, Iesniegums Nr.54339/09. Pieejams: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:\[%22zinin%22\],%22itemid%22:\[%22001-207919%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22zinin%22],%22itemid%22:[%22001-207919%22]}) [aplūkots 02.05.2021.];
70. Satversmes tiesas 27.06.2003. spriedums lietā Nr.2003-03-01. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2016/02/2003-03-01_Spriedums.pdf#search= [aplūkots 02.05.2021.];
71. Satversmes tiesas 03.04.2014. lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr.2013-11-01. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2016/02/2013-11-01_Lemums_izbeigšana.pdf#search= [aplūkots 02.05.2021.];
72. Satversmes tiesas 08.03.2017. spriedums lietā Nr.2016-07-01. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2016/05/2016-07-01_Spriedums-1.pdf#search= [aplūkots 02.05.2021.];
73. Satversmes tiesas 23.05.2017. spriedums lietā Nr.2016-13-01. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2016/07/2016-13-01_Spriedums.pdf#search= [aplūkots 02.05.2021.];
74. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 31.08.2007. spriedums lietā Nr.SKA-355/2007. Pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department3/2007/ad310807.doc> [aplūkots 02.05.2021.];
75. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 31.05.2012. lēmums lietā SKK-93/2012. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/3879> [aplūkots 02.05.2021.];
76. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 04.06.2012. lēmums lietā Nr.SKK-8/2012. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/3817> [aplūkots 02.05.2021.];
77. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 17.12.2013. lēmums lietā Nr.SKK-0216-13. Pieejams: <https://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/138975.pdf> [aplūkots 02.05.2021.];
78. Latvijas Republikas Augstākās tiesas 26.03.2014. lēmums lietā Nr.SKK-0101-14. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/153517.pdf> [aplūkots 02.05.2021.];

79. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 29.03.2018. spriedums lietā Nr.SKA-148/2018. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/5904> [aplūkots 02.05.2021.];
80. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 06.09.2018. lēmums lietā Nr.SKK-420/2018. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/5625> [aplūkots 02.05.2021.];
81. Latvijas Republikas Senāta 08.03.2021. lēmums lietā Nr.SKK-19/2021. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/442201.pdf> [aplūkots 02.05.2021.];
82. Latvijas Republikas Senāta 18.03.2021. lēmums lietā Nr.SKK-64/2021. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/442977.pdf> [aplūkots 02.05.2021.];
83. Rīgas apgabaltiesas 29.01.2015. spriedums lietā Nr.11516011608. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/250479.pdf> [aplūkots 02.05.2021.];
84. Zemgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 27.04.2015. spriedums krimināllietā Nr.11390014013. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/229611.pdf> [aplūkots 02.05.2021.];
85. Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesas 18.02.2020. blakus lēmums krimināllietā Nr.11511002713. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/425642.pdf> [aplūkots 02.05.2021.];
86. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 01.03.2021. lēmums kriminālprocesā Nr.11816008018 [nav publicēts];
87. Rīgas tiesas apgabala prokuratūras prokurores 26.08.2020. lēmums par personas saukšanu pie kriminālatbildības kriminālprocesā Nr.11816015819 [nav publicēts];
88. Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Kārtības policijas pārvaldes Satiksmes administratīvo pārkāpumu izskatīšanas biroja 20.04.2021. lēmums administratīvā pārkāpuma lietā Nr.15550008811221 [nav publicēts];
89. Likumprojekta Nr.315/Lp13 „Grozījumi Kriminālprocesa likumā” anotācija. Pieejama: <http://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/975546D70032A290C22583FB00490334?OpenDocument#a> [aplūkota 02.05.2021.];
90. Likumprojekta Nr.555/Lp13 „Grozījumi Kriminālprocesa likumā” papildinātā anotācija. Pieejama: https://likumi.lv/wwwraksti/LIKUMI/PAPILDINATAS_ANOTACIJAS/PAPILD_ANOT_KPL_GROZ_555.DOCX [aplūkota 02.05.2021.];

91. Likumprojekta Nr.630/Lp12 „Grozījumi Kriminālprocesa likumā” anotācija. Pieejama:
<http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/AB2871419A747C7FC2258011002DD2FA?OpenDocument> [aplūkota 02.05.2021.];
92. Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas 20.03.2020. vēstule „*Par priekšlikumiem uz likumprojekta "Grozījumi Kriminālprocesa likumā" (reģ. Nr. 555/Lp13) otro lasījumu*”.
Pieejama:
<http://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/641B94EB9BF31812C2258536002A7826?OpenDocument> [aplūkota 02.05.2021.].

Maģistra darbs „Kriminālprocesā iesaistītie pierādīšanas subjekti un attiecīgo subjektu pierādīšanas procesuālo iespēju samērojamība” izstrādāts LU Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: _____ Dāvis Ulbergs

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: prof. Dr.iur. Kristīne Strada-Rozenberga _____

Recenzents: _____

Darbs iesniegts Krimināltiesisko zinātņu katedrā:

Dekāna pilnvarotā persona: _____

Darbs aizstāvēts maģistra gala pārbaudījuma komisijas sēdē __.__.2021.

Protokola Nr. _____

Komisijas sekretārs/-e: _____